

8.4.2024

POHJOIS-LAPIN MAAKUNTAKAAVA 2040

Inari – Sodankylä – Utsjoki

Tiivistelmä

LAPIN LIITTO
ROVANIEMI 2023

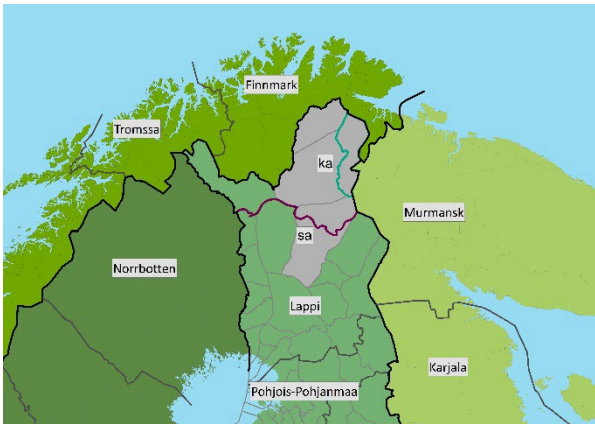
Sisällys

Sisällys.....	3
1. MIKÄ MAAKUNTAKAAVA ON JA MITEN SE VAIKUTTAA?	5
1.1. SUUNNITTELU- JA VAIKUTUSALUE	5
1.2. POHJOIS-LAPIN MAAKUNTAKAAVA.....	5
1.3. ERILLISSELVITYKSET	5
1.4. ALUERAKENNE	5
1.5. SAAMELAISET ALKUPERÄISKANSANA.....	7
2. KAAVAMÄÄRÄYKSET.....	8
3. MAAKUNTAKAAVA MAANKÄYTTÖLUOKITTAIN	9
3.1. KEHITTÄMISPERIAATEMERKINNÄT	9
3.2. ASUMINEN, PALVELUT JA TEOLLISUUS	10
3.3. MAA- JA METSÄTALOUS SEKÄ PORONHOITO	12
3.4. MATKAILU JA VIRKISTYS	13
3.5. LIIKENNEYHTEYDET JA REITISTÖ.....	13
3.6. ENERGIANTUOTANTO JA TUULIVOIMA.....	14
3.7. ERITYISALUEET/-KOhteet	14
3.8. MAA-AINESTEN OTTAMINEN JA KAIVOSALUEET.....	15
3.9. LUONNONSUOJELU	15
3.10. MAISEMA JA KULTTUURIPERINTÖ.....	16
3.11. MUUT MERKINNÄT.....	17
4. KUMOTTAVAT ALUEET	18
5. MAAKUNTAKAAVAN SUHDE LAINSÄÄDÄNTÖÖN JA TAVOITTEISIIN.....	18
6. MAAKUNTAKAAVAN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI.....	19
7. TIIVISTELMÄ POHJOIS-LAPIN MAAKUNTAKAAVAN 2040 KESKEISISTÄ VAIKUTUKSISTA.....	19
7.1. VALTIONRAJAT YLITTÄVÄT VAIKUTUKSET	19
7.2. VAIKUTUKSET PINTA- JA POHJAVESIIN	19
7.3. VAIKUTUKSET MAA- JA KALLIOPERÄÄN	20
7.4. VAIKUTUKSET KASVI- JA ELÄINLAJEIHIN, LUONNON MONIMUOTIOSUUTEEN JA LUONNONARVOIHIN	20
7.5. VAIKUTUKSET TAAJAMAKUVAAN, MAISEMAAN, KULTTUURIPERINTÖÖN JA RAKENNETTUUN YMPÄRISTÖÖN	20
7.6. VAIKUTUKSET MAA- JA KALLIOPERÄN AINESVAROJEN HYÖDYNTÄMISEEN	21
7.7. VAIKUTUKSET ALUE- JA YHDYSKUNTARAKENTEeseen	21
7.8. VAIKUTUKSET YHDYSKUNTA- JA ENERGIATALOUTEEN SEKÄ LIIKENTEeseen.....	21
7.9. VAIKUTUKSET IHMISTEN ELINOLOIHIN JA ELINYMPÄRISTÖÖN	21
7.10. ILMASTOVAIKUTUKSET.....	22
7.11. VAIKUTUKSET ALUE- JA YHTEISKUNTATALOUTEEN	24
7.12. VAIKUTUKSET PORONHOITON.....	24
7.13. VAIKUTUKSET SAAMELAISKULTTUURIIN	27
8. MAAKUNTAKAAVAN SUHDE NATURA 2000 -ALUEISIIN.....	30
9. LAATIMISPROSESSI JA OSALLISTUMISMENETTELY.....	30
10. YHTEYSTIEDOT	34

1. MIKÄ MAAKUNTAKAAVA ON JA MITEN SE VAIKUTTAA?

1.1. SUUNNITTELU- JA VAIKUTUS-ALUE

Lapissa maakuntakaavoitus etenee osa-alueittain. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueeseen kuuluvat Inari, Sodankylä ja Utsjoki. Vaikutusaluetta on Pohjois-Lapin lisäksi koko Lapin maakunta sekä Norjan ja Venäjän lähialueet. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueesta saamelaiden kotiseutualueeseen (Laki saamelaiskäräjistä 17.7.1995/974) kuuluvat Inarin ja Utsjoen kuntien alueet sekä Sodankylän kunnassa sijaitseva Lapin paliskunnan alue. Koltta-alue sijoittuu Inarin kunnan itäosaan.

Kuva 1. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alue ja vaikutusalueet.

Maakuntakaava on yleispiirteinen suunnitelma maakunnan yhdyskuntarakenteen ja alueiden käytön perusratkaisuista 10–20 vuoden tähtäyksellä. Aluevarauksia osoitetaan vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin on tarpeen valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka usean kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi. Lapissa maakuntakaava laaditaan osa-alueittain.

Maakuntakaavalla on merkittävät oikeusvaikutukset. Maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muuten toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi.

Viranomaisten on otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja

katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista. Maakuntakaavassa virkistys- tai suoje-lualueeksi taikka liikenteen tai teknisen huollon verkostoja tai alueita varten osoitetulla alueella on voimassa rakentamista koskeva rajoitus.

Maakuntakaavassa otetaan huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet konkreetisoiden ja täsmentäen niitä ja sovittaen ne yhteen maakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden kanssa ja välitetään ne kuntakaavoitukseen ja muuhun alueiden käytön suunnitteluun.

1.2. POHJOIS-LAPIN MAAKUNTAKAAVA

Maakuntakaavan tarkoitus on kytkeä alueidenkäytön yleispiirteinen suunnittelu alueen kehittämissuunnitelmiin. Tavoitteena on suunnitella eri toimintojen aluevarauksia, kehittämissuunnitelmia, liikenneyhteyksiä ja alueidenkäyttöperiaatteita niin, että edistetään asukkaiden toimeentulomahdollisuuksia ja viihtymistä kestäväällä tavalla. Maakuntakaava on kehittämissuunnitelma, mikä näkyy myös kaavamerkinnöistä.

1.3. ERILLISSELVITYKSET

Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 perustana on hyödynnetty neljää erillisselvitystä: Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 liikennejärjestelmä- ja ratayhteysselvitys, Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 luonto- ja maisemaselvitys, Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 geologiset varat, pohjavedet ja turvetuotantoon soveltuvat suot-selvitys, Sodankylän tuulivoimaselvitys, Lapin tuulivoimaselvitys 2022 ja Sodankylä-Kittilä-Kolari-ratayhteysselvitys. Erillisselvityksiä ohjaamaan on perustettu viranomaisten asiantuntijatyöryhmät.

1.4. ALUERAKENNE

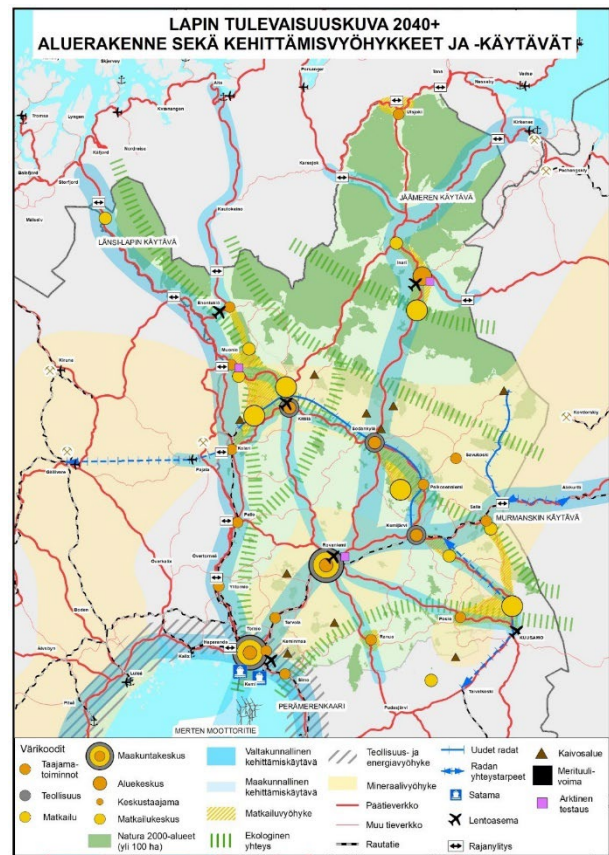
Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 alueiden käytön periaatteita ja aluevarauksia ratkaistaessa ohjeena on ollut Lappi-sopimus 2022-2025 ja siihen liittyvä aluerakennesuunnitelma 2040+. Pohjois-Lapin

maakuntakaava 2040 on puolestaan ohjeena kunta-kaavoitusta ja muuta alueiden käytön suunnittelua tehtäessä. Lappi-sopimuksessa 2022-2025 muodostetussa aluerakenne- ja tulevaisuuskuva 2040+ -kartassa (kuva 1) on osoitettu kehittämissyöhykkeet ja -käytävät, jotka lähtökohtaisesti ohjaavat maakuntakaavan kehittämisperiaattemerkintöjen osoittamista. Keskeisimmät kehittämissyöhykkeet ovat Länsi-Lapin käytävä, Jäämeren käytävä, Murmanskin käytävä sekä Perämeren kaari. Pohjois-Lapin maakuntakaavaa 2040 koskee Jäämeren käytävä.

Tulevaisuuden aluerakenteeseen vaikuttavat niin kuntakentässä ja palvelujen tuotannossa kuin elinkeinojen, väestön ja liikennejärjestelmän kehityksessä tapahtuvat muutokset. Yhä enemmän Lapin sisäisen kehityksen lisäksi myös ulkoinen toimintaympäristö ja globaali kehitys vaativat nopeaa reagointia aluerakenteen suuntaamisessa. Lapin kannalta erityisesti huomioitavaa on katseiden suuntautuminen arktiselle alueelle. Lapin kehittämisen erityispiirteinä on harvan asutuksen ja pitkien etäisyyksien lisäksi matkailun merkitys mm. aluerakenteen sekä palvelutarjonnan kannalta. Lapissa ei työtä voida perustaa pelkästään olemassa olevan väestön tarpeisiin vaan matkailijamäärät moninkertaistavat tarpeet.

Pohjois-Lapin aluerakenteen erityispiirteitä ovat saamelaiden kotiseutualue, kolttala-alue, luontaiselinkeinojen rakennetukilain mukainen alue, erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettu alue sekä laajat suojelualueet. Pohjois-Lapin kehitykseen ja aluerakenteeseen vaikuttaa myös kehitys naapuriseutukunnissa ja naapurimaissa. Maakuntakaavassa näitä näkymiä otetaan huomioon mm. liikenne- ja reittiyhteyksien, ekologisten yhteystarpeiden sekä rajakaappakyliden kehittämisellä.

Matkailun ja virkistykseen kehittämisen kohdealueiksi on Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 osoitettu alueita eri puolilta kaava-alueita. Merkinällä on osoitettu sellaisia aluekokonaisuuksia, joilla on runsaasti arvokkaita ja vetovoimaisia luonto- ja kulttuurikohteita, hyvät liikenneyhteydet, paljon olemassa olevia matkailupalveluja ja -raken- teita sekä hyvät mahdollisuudet keskinäiseen yhteistyöhön ja verkottumiseen.

Kuva 2. Lappi-sopimuksen mukainen tulevaisuuskuva 2040+

Maaseudun kehittämisen kohdealueilla ja vastaavilla alueilla, joilla korostuu saamelaiskulttuuri, tuetaan maaseudun elinvoimaisuutta. Maakuntakaavassa näitä näkymiä otetaan huomioon liikenne- ja reittiyhteyksien sekä kyliden kehittämisellä. Alueen kehityskäytävät ja kehittämisen kohdealueet avautuvat naapuriseutukuntiin ja Norjaan tavoitteena jatkaa kehittämissyhteistyötä yli rajojen.

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 myös Natura-alueet toimivat merkittävänä aluerakennetekijänä.

Aluerakenteeseen liittyvissä ratkaisussa painottuu maankäytön lisäksi myös aluepoliittinen merkitys sekä strategiseen suunnitteluun kuuluva joustavuus. Tavoitteena ovat olleet kehitystä eteenpäin vievät – eivät poissulkevat ratkaisut.

Aluerakenteen kannalta suurimpia muutoksia nykytilanteeseen verrattuna ovat ohjeellinen merkintä uudelle ratayhteydelle Sodankylästä itään kohti Kemijärveä sekä radan yhteystarpeen osoittaminen

länteen kohti Kittilää, muut liikennejärjestelmän kehittämiskäytännöt, voimansiirtoratkaisut, ampumaja harjoitusalueiden laajennukset, tuulivoiman hyödyntämiseen parhaiten soveltuvien alueiden osoittaminen Sodankylässä sekä matkailun ja testaustoiminnan merkittävä kasvu. Lisäksi matkailun edistämisen sekä keskuskyläverkon muodostamisen vaikutukset näkyvät koko kaava-alueella.

Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueella merkittävimpiä alueiden käyttömuotoja ovat luonnonsuojelu- ja erämaa-alueet, maa- ja metsätalousalueet, metsä- ja porotalouden sekä luontaistalouden ja poronhoidon alueet sekä asutuksen lisäksi kaivokset, puolustusvoimien alueet sekä matkailualueet.

Nykyinen alueen väestömäärä oli vuonna 2022 yhteensä 16 361 henkeä. Kaava-alueen väestökehitys on ollut negatiivinen viimeisen 29 vuoden aikana. Vuosien 1990-2022 välillä väestö väheni yhteensä 2440 hengellä (muutos -13,4 %). Kaava-alueen väestömäärät kunnittain olivat vuonna 2022: Sodankylässä 8 134 henkeä, Inari 7 047 henkeä ja Utsjoki 1 180 henkeä. Tilastokeskuksen väestöennusteen arvion mukaan kuntien väestömäärä ei laske enää yhtä merkittävästi vaan pysyy likimain vuoden 2015 tasossa.

1.5. SAAMELAISET ALKUPERÄISKANSANA

Teksti on lyhennelmä oikeustieteen tohtori, Juha Guttormin maakuntakaavaan tuottamasta tekstistä.

Saamelaiset ovat Suomen ja Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa, jolla on oma kieli, kulttuuri, elämäntapa ja identiteetti. Suomessa saamelaisten asema alkuperäiskansana on tunnustettu maan perustuslaissa (731/1999), johon sisältyy kaksi saamelaisten oikeusasemaa erityisesti turvaavaa säännöstä. Saamelaisten perusoikeuksia turvaavan 17.3 §:n säännöksen mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Tässä säännöksessä kulttuuri ymmärretään laajasti niin, että siihen luetaan kuuluvaksi myös saamelaisten perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus ja metsästyminen. Perusoikeussäännöstä täydentää ja tukee perustuslain 121.4 §:n

säännös, joka turvaa saamelaisille kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon kotiseutualueellaan sen mukaan kuin lailla säädetään. Perussäännökset tämän itsehallinnon tarkemmasta sisällöstä sisältyvät saamelaiskäräjistä annettuun lakiin (974/1995).

Maakuntakaavoitukseen liittyen saamelaisten asemasta on lisäksi säädetty alemmassa, alueiden kehittämistä, maa- ja vesialueiden ja luonnonvarojen käyttöä sekä ympäristön- ja rakennusperinnön suojelua koskevassa lainsäädännössä. Kansallisen lainsäädännön ohella saamelaisten asemaa turvaavat myös monet kansainvälisen oikeuden asiakirjat.

Saamelaisten kotiseutualue on laajuudeltaan 35 564 km². Suomen reilusta 10 500 saamelaisesta asuu noin 3 500 kotiseutualueellaan. Heistä noin 67 % eli 7 000 asuu kotiseutualueensa ulkopuolella, erityisesti Rovaniemen ja Oulun alueella sekä pääkaupunkiseudulla. Suomessa asuvat saamelaiset jakaantuvat kolmeen saamelais(kieli)ryhmään; pohjoissaamelaisiin, inarinsaamelaisiin ja kolttasaamelaisiin. Inarinsaamelaisia arvioidaan olevan 600–900 ja kolttasaamelaisia noin 600 henkeä, loput luetaan pohjoissaamelaisiksi. Eri saamea puhuvia saamelaisia lasketaan olevan noin kolmannes kaikista saamelaisista.

Saamelaisten kotiseutualueen 3 500 saamelaisesta Enontekiöllä asuu 430, Inarissa 2170, Utsjoella 720 ja Sodankylän kunnan pohjoisosassa (Lapin paliskunnan alue) 180. Muualla Sodankylässä asuu 300 saamelaista. Pohjois-Lapin maakuntakaavan vaikutusalueella asuu siten 3 370 saamelaista, mikä on reilut 20 % koko alueen väestöstä (16 840 henkeä). Kolttasaamelaisista noin 400 asuu kolttalaissa määritellyllä, Inarijärven itäosissa sijaitsevalla kolttalaueella.

Saamelaisten kotiseutualueesta 27 100 km² kuuluu Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueeseen. Se on yli 77 % kaava-alueesta ja siihen sisältyy myös kolttalain (253/1995) mukainen kolttalaue. Saamelaisten kotiseutualue sijaitsee kokonaan poronhoitolain (848/1990) mukaisella erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella. Saamelaisten kotiseutualueen 13 paliskunnasta 11 sijaitsee Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueella. Poronhoito tällä alueella on erityisesti saamelainen elinkeino, sillä arviolta

85 % alueen paliskuntien poroista on saamelaisten poronhoitajien omistuksessa. Poronhoito samoin kuin muutkin saamelaisten perinteiset elinkeinot nykyaikaisine soveltamismuotoineen nauttivat kansainvälisestä oikeudesta juontuvan suojan ohella perustuslain 17.3 §:n mukaista perusoikeussuojaa vain saamelaisten harjoittamana, sillä ne ovat kiinteä osa sanotun säännöksen turvaamaa saamelaiskulttuuria.

Saamelainen kulttuuri on moninaista alkuperäiskansakulttuuria, joka on perinteisesti kiinteässä yhteydessä asuinalueen maahan ja luonnonvaroihin. Saamelaiskäräjälain muuttamista koskevan lakiesityksen (HE 167/2014 vp) mukaan saamelaiskulttuurin keskeisiä piirteitä ovat saamen kieli, saamelainen kulttuuriperintö, saamelaisten kulttuuri-ilmaukset, saamelaisten perinteinen tieto, perinteiset saamelaiselinkeinot ja niiden nykyaikaiset harjoittamisen muodot samoin kuin saamen käsityö ja muut saamelaisten alkuperäiskansana harjoittaman kulttuurin tavat ja muodot. YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) 27 artikla, luettuna yhdessä 1 artiklan kanssa, pitää sisällään kulttuurin heikentämiskiellon eli toimenpide ei saa aiheuttaa huomattavaa haittaa alkuperäiskansojen kulttuurille. KP-sopimuksen täytäntönpäytäntönsä seuraavan ihmisoikeuskomitean tulkintojen mukaan alkuperäiskansan oikeuksien huomioidmisessa ja täyttämässä on kyse valtion ja sen viranomaisen neuvotteluvollisuudesta, kokonaisvaltaisesta harkinnasta ja kumulatiivisten vaikutusten arvioinnista (HE 167/2014 vp).

2. KAAVAMÄÄRÄYKSET

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 annetaan koko kaava-alueita koskevia yleismääräyksiä, kehittämisyöhykkeitä ja kehittämisen kohdealueita koskevia suunnittelumääräyksiä, maankäyttöluokittaisia ja yksittäisiä alueita koskevia määräyksiä sekä erityisominaisuutta ilmaiseviin osa-aluemerkintöihin liittyviä suunnittelumääräyksiä.

Perinteisillä saamelaiselinkeinoilla tarkoitetaan poronhoitoa, kalastusta, metsästystä ja pienimuotoista maataloutta sekä luonnonvaraisten tuotteiden keräilyä ja saamen käsityötä. Nämä elinkeinot ovat saamelaisille enemmän kuin pelkkä elinkeino, toimeentulolähde, sillä ne ovat kiinteä osa itse kulttuuria, saamelaisten elämäntapaa. Siksi elinkeinoilla on merkitystä myös niille saamelaisille, jotka eivät työskentele niiden piirissä eivätkä edes asu kotiseutualueellaan.

Saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittaminen on kautta aikojen perustunut luonnon kestäväälle käytölle. Nykyisin näitä elinkeinoja harjoitetaan usein yhdistelmäelinkeinona, toisinaan myös nk. uudenaikaisten elinkeinojen kuten pienimuotoisen matkailun ja palveluelinkeinojen ohella. Saamelaisen kotiseutualueella monille saamelaisperheille onkin tyypillistä taloudellisen toimeentulon koostuminen monista eri tulolähteistä. Suuri osa saamelaisista saa kuitenkin toimeentulonsa pelkästään uudenaikaisista elinkeinoista. Poronhoidolla on silti saamelaisille paitsi suurin kulttuurinen merkitys niin myös huomattava merkitys itsenäisenä elinkeinona ja tulonlähteenä. Perinteiset elinkeinot ylläpitävät myös saamelaista kulttuuria ja saamen kieltä sekä saamelaisten yhteenkuuluvuuden tunnetta ja identiteettiä.

3. MAAKUNTAKAAVA MAANKÄYTTÖLUOKITTAIN

3.1. KEHITTÄMISPERIAATEMERKINNÄT

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 on osoitettu Jäämeren käytävä, matkailun vetovoima-alueet, maaseudun kehittämisen kohdealueet, maaseudun kehittämisen kohdealueet, jolla korostuu saamelaiskulttuuri, mineraalipotentialinen vyöhyke, joukkoliikenteen kehittämiskäytävä, kylmätestauksen kehittämisyöhyke, ajoneuvotestauksen kehittämiskäytävä, Puolustusvoimien toiminnan kehittämisen kannalta tärkeä yhteystarve, joukkoliikenteen kehittämiskäytävä/yhteystarve ja ekologiset yhteystarpeet.

Kehittämisperiaatteita koskevilla merkinnöillä ja niihin liittyvillä määräyksillä osoitetaan yhteistoinnallisia aluekokonaisuuksia tai linjauksia, jotka ovat merkittäviä maakunnan tavoitellun kehityksen kannalta ja joihin tästä syystä kohdistuu muussa suunnittelussa ja aluekehittämisessä huomioon otettavia alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen kehittämistarpeita.

Kehittämismerkinnällä **LK** osoitetaan valtakunnallisesti tärkeä kansainvälinen liikennekäytävä. Jäämeren käytävän perusrungon muodostaa valtatie 4 Kaamaseen. Käytävä jatkuu Kaamasesta Näämön kautta Norjaan. Käytävään voivat sijoittua myös sähkölinjat ja tietoliikenneyhteydet.

Kehittämisperiaatemerkinnällä matkailun vetovoima-alue, matkailun ja virkistyksen kehittämisen kohdealue **mv** osoitetaan matkailun ja virkistyksen vyöhykkeitä, joihin kohdistuu alueidenkäytöllisiä kehittämistarpeita ja niiden yhteensovittamista. Matkailun kehittämisen kohdealueiksi on valittu sellaisia aluekokonaisuuksia, joilla on runsaasti arvokkaita ja vetovoimaisia luonto- ja kulttuurikohteita, hyvät liikenneyhteydet, paljon olemassa olevia matkailupalveluja ja -rakenteita sekä hyvät mahdollisuudet keskinäiseen yhteistyöhön ja verkottumiseen. Matkailun vetovoima-alueiksi on osoitettu Yläköngäs–Nuorgam, Sevettijärvi–Näämön, Kari-gasniemi, Inarijärvi, Menesjärvi–Lemmenjoki,

Vuotso–Saariselkä–Ivalo sekä Luosto–Sodankylä-alueet.

Kehittämisperiaatemerkinnällä maaseudun kehittämisen kohdealue **mk** osoitetaan maaseutuvyöhykkeitä, joihin kohdistuu alueidenkäytöllisiä kehittämistarpeita ja niiden yhteensovittamista. Kehittämisen kohdealueiden tavoitteet ovat yleispiirteisiä ja niiden toteuttaminen on useiden eri toimijatahojen käsissä. Kyliä pyritään tukemaan pienyritystoiminnalla, matkailulla ja loma-asutuksella. Parhaat maatalousalueet pyritään säilyttämään viljeltynä. Rakentamisen tulisi olla perinteiseen kyläympäristöön sopivaa. Maaseudun kehittämisen kohdealueiden merkitseminen kaavaan ei tarkoita sitä, että muilla alueilla ei voisi kehittää toimintaa, vaan osoittaa alueita, joilla on erityisiä kehittämisedellytyksiä. Maakuntakaava ei keskitä tai vähennä palveluita maaseudulla, vaan edistää niiden säilymistä kehittämisen kohdealueilla ja keskuskyllissä, joiden ulkopuolella niitä ei enää ole. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 on osoitettu kolme maaseudun kehittämisen kohdealuetta: Petkula–Kersilö–Moskuvaara–Sattanen, Kelujärvi–Puolakkavaara–Siurunmaa ja Unari–Syväjärvi–Vaalajärvi.

Kehittämisperiaatemerkinnällä maaseudun kehittämisen kohdealue, jolla korostuu saamelaiskulttuuri **mk-1**, osoitetaan maaseutuvyöhykkeitä, joihin kohdistuu alueidenkäytöllisiä kehittämistarpeita ja niiden yhteensovittamista erityisesti saamelaiskulttuuriin ja -elinkeinoihin profiloituneilla alueilla. Alueille yleisiä ominaisuuksia ovat vahva luontaistalous, saamelaiskulttuuria ilmentävä ympäristö, alueiden erilaisuus myös saamelaiskulttuurin sisällä. Kyliä pyritään tukemaan saamelaiskulttuuria ja elinkeinoja turvaavalla ja kehittäväällä tavalla. Rakentamisen tulisi olla perinteiseen ympäristöön ja rakennustapaan sopivaa. Saamelaiskulttuuria korostavien kehittämisen kohdealueiden osoittaminen kaavassa ei merkitse sitä, että muilla alueilla ei voisi kehittää toimintaa vastaavalla tavalla, vaan osoittaa alueita, joilla siihen on erityisiä edellytyksiä. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 on osoitettu seitsemän maaseudun kehittämisen kohdealuetta,

joissa korostuu saamelaiskulttuuri: Rovisuvanto–Outakoski–Nuvvus, Kaasmukka, Sevettijärvi–Näätämö, Partakko–Väylä, Angeli–Tirro, Nellim ja Vuotso–Purnumukka.

Lappi-sopimuksen tavoitteena on edistää Lapin kaivosklusterin kehittämistä. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueella osoitetaan kehittämisperiaatmerkinnällä **ek** mineraalipotentialinen vyöhyke, josta on mahdollisesti löydettävissä merkittäviä malmi- tai mineraalivarantoja. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 mineraalipotentialiseksi vyöhykkeeksi on osoitettu saamelaisten kotiseutualueen eteläpuolisia alueita Sodankylässä, joille sijoittuu jo ennestään kaivosalueita. Mineraalipotentialisella vyöhykkeellä sijaitsevat muut aluevaraukset ovat ensisijaisia maankäyttömuotoja. Vyöhyke-merkinnän tarkoituksena on informoida mineraalipotentialista alueella ja siten varautua mahdollisiin tulevaisuuden alueidenkäytön suunnittelutarpeisiin.

Kylmätestauksen kehittämisvyöhykkeellä **el** osoitetaan sellaisia vyöhykkeitä, joille voi sijoittua arktisen kylmätestauksen kehittämiseen ja tutkimukseen liittyviä alueita. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 on osoitettu Ivalon kylmätestauksen kehittämisvyöhyke.

Ajoneuvotestauksen kehittämisikämerkinnällä **el-1** osoitetaan arktiseen ajoneuvotestauksen kehittämiseen ja tutkimukseen liittyviä tieosuuksia. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 on osoitettu Ivalon ja Sodankylän ajoneuvotestauksen kehittämisikäkäytävät.

Joukkoliikenteen kehittämisperiaatmerkinnällä on osoitettu joukkoliikenteen kehittämisikäkäytävä / yhteystarve. Maakuntakaavassa merkinnällä on osoitettu yhteydet Rovaniemeltä/Sodankylästä aina Utsjoen kirkonkylälle. Alueelle kehitetään joukkoliikennenyhteyksiä seudun työmatka- ja matkailuliikennettä palvelemaan. Alueidenkäyttö mitoitetaan joukkoliikenteen toimintaedellytyksiä suosivaksi ja huolehditaan liityntäpysäköinnistä. Maakuntakaavamääräyksen mukaan yhdyskuntarakenteen suunnittelulla tulee luoda edellytyksiä joukkoliikenteen kehittämiseen.

Pohjois-Lapin joukkoliikennettä tulisi kehittää myös kokonaisuutena ottaen huomioon kaikki joukkoliikenteen muodot. Eri liikennemuotojen (lento-liikenne, junaliikenne, linja-autoliikenne) aikataulut tulisi sovittaa yhteen.

Puolustusvoimien toiminnan kehittämisen kannalta tärkeätä yhteystarvetta osoitetaan merkinnällä **eah1**. Merkinnällä osoitetaan puolustusvoimien ampuma- ja harjoitustoimintaan liittyviä ilmayhteystarpeita.

Ekologinen yhteystarve -kehittämisperiaatmerkinnällä osoitetaan ekologiseen verkostoon liittyviä yhteystarpeita. Ekologinen yhteystarve toimii pääasiassa viitteellisenä yhteytenä suojelualueelta toiselle, myös yli valtakunnanrajojen. Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 luonto- ja maisemaselvityksessä on tutkittu ekologisten yhteyksien tarve. Ekologinen yhteystarve on yleensä nykyisin toimiva ja maankäytössä rakentamiselta vapaana pidettävä tai tiedossa oleva yhteys ekologisessa verkostossa. Kaavoituksessa toimintojen sijoittelulla ja kaavamääräyksillä voidaan ottaa huomioon yhteystarpeen säilyminen. Oleellisia ekologisia yhteyksiä muodostuu jokien, purojen ja muiden vesistöjen ranta-vyöhykkeistä sekä rakentamattomista tai vain haja-asutuksen laikuttamista alueista.

3.2. ASUMINEN, PALVELUT JA TEOLLISUUS

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 osoitetaan saamelaisten kotiseutualueen raja **sa**, kolttala-alue **ka**, alueita/kohteita taajamatoiminnoille **A**, keskuskylille **at**, saamelaiskulttuurin- ja hallinnon keskuskylille **ats** sekä keskustatoiminnoille **c**, rajakauppakylille **p**, työpaikoille **TP** ja teollisuus- ja varastoalueille **T**.

Saamelaisten kotiseutualueella **sa** tarkoitetaan Enontekiön, Inarin, Utsjoen kuntien alueita sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevaa Lapin paliskunnan aluetta. Saamelaisten kotiseutualueeseen liittyvät määräykset eivät tuo uusia oikeusvaikutuksia, mutta ne tiedottavat alueidenkäyttöön liittyvästä erityislainsäädännöstä.

Kolttalain (253/1995) mukaisen kolttala-alueen raja osoitetaan merkinnällä **ka**. Kaavamääräyksellä kolttala-alueella valtion ja kunnan viranomaisen on

varattava kolttien kyläkokoukselle tilaisuus lausunnon antamiseen kolttien elinkeinoja ja elinolosuhteita koskevissa laajakantoisissa ja periaatteellisissa asioissa.

Merkinnällä **A** osoitetaan rakentamisalueita asumiselle ja muille taajamatoiminnoille, kuten keskusta-toiminnoille, palveluille ja teollisuudelle, pääväyliä pienempiä liikenneväyläalueita, virkistys- ja puisto-alueita sekä erityisalueita. Taajama-aluevarauksina laajenemisalueineen maakuntakaavassa on esitetty Ivalon, Sodankylän ja Utsjoen päätaajamat. Yksityiskohtaisempi taajamatoimintojen alajako ratkaistaan kuntakaavoilla.

Taajama-aluevarauksilla on osaltaan pyritty turvaamaan ennusteiden mukaisen maksimiväestön alue-tarve. Tavoitteena on ollut myös ennakoida taajamatoimintojen kehityslinjat pitkällä tähtäimellä niin, että eri tarkoitukseen varattujen alueiden toteuttamisessa voidaan päästä kustannuksiltaan edullisimpaan lopputulokseen. Rakentamista ohjataan ensisijaisesti nykyisille taajama-alueille asuin-ympäristöjen viihtyisyydestä tinkimättä.

Taajama-alueilla tavoitteena on henkilöautotarpeen vähentäminen sekä pyöräilyn ja kävelyn osuuden kasvattaminen. Taajamia ja yhdyskuntarakenteita eheyttävässä tulee huolehtia siitä, että ratkaisut sopivat ympäristöön ja parantavat elinympäristöjä. Taajamien sisällä olevat rakentamattomat rakennuspaikat ja muut rakentamiseen soveltuvat vajaakäyttöiset alueet hyödynnetään eheyttämisessä.

Alueiden yksityiskohtaisessa suunnittelussa tulee pyrkiä liikenneturvallisuuteen ja viihtyisyyteen. Alueidenkäytöllä tulee edistää elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä varaamalla riittävästi yritystoiminnalle soveltuvia alueita. Niiden sijoittumisessa tulee kiinnittää huomiota olemassa olevien työpaikka-alueiden kehittämismahdollisuuksiin, hyvään saavutettavuuteen ja työpaikkojen sijoittumiseen lähelle asukkaita. Taajama-alueiden yhteys ympäröivään luontoon tulee säilyttää. Erityistä huomiota tulee kiinnittää elinympäristöjen terveellisuuden ja turvallisuuden edistämiseen sekä terveyshaittojen ennalta ehkäisemiseen ja olemassa olevien haittojen poistamiseen.

Kuva 3. Saamelaiskulttuurikeskus, Sajos. Terhi Tuovinen / Lapin materiaalipankki

Kohdemerkinnällä **at** osoitetaan keskuskylä, joilla sijaitsee tai joille suunnitellaan tai joilla pyritään säilyttämään maaseudun peruspalveluita ja joita voidaan pitää sopivimpina rakentamisalueina. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa keskuskylän merkinnällä osoitetaan sellaisia aluerakenteen ja maaseudun peruspalveluiden kannalta tärkeitä kyliä, joihin suuntautuu ja halutaan ohjata rakentamista ja palveluja. Keskuskylä valintoihin vaikuttavat väestö, olemassa olevat palvelut ja työpaikat, keskeinen sijainti ja hyvät liikenneyhteydet. Muut maaseutualueet täydentävät ja tukevat tätä keskuskylämuodostamaa maaseudun kyläverkostoa ja kehittämisen kokonaisuutta. Kyliä kehitetään tuetaan mm. pienyritystoiminnalla, matkailulla ja loma-asutuksella. Keskuskylä ovat Nuorgam, Karigasniemi, Kaamanen, Nellim, Menesjärvi–Lemmenjoki, Saariselkä, Lokka, Sattanen, Kelujärvi, Vaalajärvi, Syväjärvi, Orajarvi, Torvinen ja Luosto.

Merkinnällä **ats** osoitetaan alueita, joihin sijoittuu saamelaiskulttuurin- ja hallinnon toimintoja ja joilla pyritään säilyttämään tai joille suunnitellaan peruspalveluita ja joita voidaan pitää sopivina rakentamisalueina. Merkinnällä on osoitettu Utsjoki, Sevetijärvi, Inarin kirkonkylä, ja Vuotso.

Kohdemerkinnällä **c** osoitetaan keskustahakuisten palvelu-, hallinto- ja muiden toimintojen alueita, sisältäen myös asumista sekä liikenne-, puisto- ja viheralueita. Keskustatoimintojen kohteille tulee pyrkiä sijoittamaan mahdollisimman suuri osa niistä palveluista, jotka palvelevat koko taajamaa ja myös

ympäröiviä alueita. Sijoittamalla keskustapalvelut nykyisiin taajamien keskustoihin tai niiden välittömään yhteyteen, turvataan niiden mahdollisimman hyvä saavutettavuus kaikilla liikkumismuodoilla. Näin asiointi helpottuu ja aiheuttaa mahdollisimman vähän taajaman sisäistä liikennettä. Muita palveluja kuin vähittäiskaupan suuryksiköitä voi olla muuallakin taajamatoimintojen alueella. Merkin­nällä c on osoitettu Utsjoen, Ivalon, Saariselän ja Sodankylän keskustat.

Kohdemerkinnällä **p** osoitetaan yksityisten kaupallisten palveluiden alueita rajakauppakylissä. Mer­kinnällä pyritään edistämään rajakaupan säilymistä ja kehittymistä alueella. Rajakauppakylä ovat Nuorgam, Karigasniemi ja Näätämö.

Merkin­nällä **TP** osoitetaan monipuolisia työpaikka-alueita, joissa voi olla toimisto- ja palvelutyöpaikoja sekä ympäristöhäiriöitä aiheuttamatonta teollisuus- ja varastointitoimintaa. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 työpaikka-alueiksi on osoitettu Sodankylän taajaman pohjoispuoleinen alue, Kelukoskenmaa sekä Ivalossa Lintumaan alue.-Merkin­nällä **T** osoitetaan kehitettävä teollisuus- ja varasto-alue Sodankylän taajaman eteläosassa.

3.3. MAA- JA METSÄTALOUS SEKÄ PORONHOITO

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 maa- ja metsätalous sekä poronhoito on huomioitu monin tavoin.

Merkin­nällä maa- ja metsätalousvaltainen alue **M** osoitetaan pääasiassa maa- ja metsätalouskäyttöön tarkoitettuja alueita, joita voidaan käyttää alueen pääasiallista käyttötarkoitusta sanottavasti haittaamatta myös muihin tarkoituksiin, joita ovat esimerkiksi asuminen, poronhoito, luontaiselinkeinot, loma-asuminen, maa-ainesten ottaminen sekä jokamiehen oikeuksien mukainen ulkoilu.

Merkin­nällä metsätalous- ja poronhoitovaltainen alue **M-1** osoitetaan pääasiassa metsätalouteen ja poronhoitoon tarkoitettuja alueita, joita voidaan käyttää pääasiallista käyttötarkoitusta sanottavasti haittaamatta myös muihin tarkoituksiin. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 M-1-alue rajautuu erityisesti poronhoitoon tarkoitettun alueen rajaan etelässä

ja pohjoisessa luontaistalous- ja poronhoitovaltaisen alueiden rajaan. Maakuntakaavassa metsätalous- ja poronhoitovaltaisia alueita on osoitettu Sodankylään ja Inariin.

Merkin­nällä **Ms-1** osoitetaan pääasiassa luontaistalouteen ja poronhoitoon tarkoitettuja alueita, joita voidaan käyttää pääasiallisesta käyttötarkoitusta sanottavasti haittaamatta myös muihin tarkoituksiin. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 Ms-1-alueeseen kuuluu Utsjoen ja Inarin kuntien alueita, joita ei ole osoitettu muuhun tarkoitukseen. Luontaistalous- ja poronhoitovaltaisilla alueilla metsätalouden harjoittaminen ja kotitarvepuun otto on mahdollista, kun se kokonaisuuden kannalta on luontaistalouteen nähdén toissijaista.

Merkin­nällä **MU** osoitetaan alueita, jotka on tarkoitettu pääasiassa maa- ja metsätalouden harjoittamiseen, joille suuntautuu ulkoilupainetta ja joille on tarkoitus sijoittaa ulkoilun ohjaamistarpeen vuoksi polkuja tai reittejä levähdys- ja muine tukialueineen. MU-alueeksi on osoitettu Luoston ulkoilu-alue.

Merkin­nällä metsätalous-, matkailu- ja poronhoitovaltainen alue, jolla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta metsä **MU-3**, osoitetaan alueita, jotka on tarkoitettu pääasiassa metsätalouteen, matkailuun ja poronhoitoon. Alueelle voidaan suunnitella sijoitettavaksi luontoon ja maisemaan sopivalla tavalla retkeilyn ja ohjelmopalvelujen tukikohtia. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 metsätalous-, matkailu- ja poronhoitovaltaista aluetta MU-3 on osoitettu Inarin, Saariselän ja Tankavaaran alueille.

Pohjois-Lapissa **poroelinkeino** on maankäyttäjät maa- ja metsätalousvaltaisilla alueilla, luontaistalous- ja poronhoitovaltaisilla alueilla, metsä- ja poronhoitovaltaisilla alueilla, erämaa-alueilla sekä suojelualueilla. Poroelinkeino harjoittamista ohjaa poronhoitolaki. Maakuntakaavassa poronhoidon toimintaedellytyksiä turvataan ensisijaisesti kaavamääräyksillä, jotka tulee ottaa huomioon alueidenkäytön yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja toteuttamisessa. Poronhoidon toimintaedellytysten turvaaminen on yksi keskeisimmistä kysymyksistä, kun metsien monikäyttöä eri tasoilla suunnitellaan.

Kuva 4: Aapasuo Sodankylässä
lähde: Lapin materiaalipankki

Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetun alueen raja-merkinnällä osoitetaan poronhoitolain 2 §:n 2.mon mukainen erityisen poronhoitoalueen eteläraja.

Paliskunnan raja/esteaita merkintä maakuntakaavassa osoittaa valtakuntien välisen poroaidan, paliskuntien välisen rajan tai esteaidan. Pohjois-Lapin alueella on 16 eri paliskuntaa.

Merkinnällä **ph** osoitetaan poronhoidon kannalta erityisen tärkeitä alueita tai kohteita. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 näillä merkintöillä osoitetaan muun muassa erotuspaikkoja sekä este- ja laidunkiertoaitoja sekä valtakuntien väliset porosteaidat. On kuitenkin huomioitava, että poronhoidon kannalta erityisen tärkeille kohteille voi johtaa pitkiäkin porojen kuljetusreittejä ja niihin liittyviä poroaitoja. Näiden kuljetusreittien ja poroaitojen huomiointi tapahtuu yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Merkinnällä **pt** osoitetaan Inarissa sijaitseva Kutuharjun koeporotarha. Merkinnällä **pht** osoitetaan seudullisesti merkittävät poroteurastamot. Merkinnällä **lt** osoitetaan porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetukilain mukaista rajaa, jonka pohjoispuolella sovelletaan luontaiselinkeinojen osalta tämän lain säännöksiä.

3.4. MATKAILU JA VIRKISTYS

Merkinnällä matkailupalvelujen alue/kohde **RM** osoitetaan seudullisesti merkittäviä matkailukeskusten alueita, matkailupalvelujen kohteita, kuten matkailu- ja lomakeskuksia, lomakylä, lomahotelleja, leirintäalueita tai muita vastaavia matkailua palvelevia toimintoja. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa matkailupalvelujen alue -merkinnällä on osoitettu Saariselkä, Pyhä-Luosto ja Perhe-Luosto. RM-kohdemerkinnällä on osoitettu Nuorgam, Utsjoen kirkonkylä, Karigasniemi, Inarin kirkonkylä, Veskonniemi, Nellim, Menesjärvi, Tankavaara ja Kierinki.

Merkinnällä matkailu-/virkistyskohde **rm** ja keltainen kolmio osoitetaan sellaiset virkistys- ja matkailun kannalta merkittävät kohteet, joilla sijaitsee maakunnallisesti, seudullisesti tai matkailupalveluverkoston kannalta tärkeitä matkailupalveluja. Kohdemerkinnät on osoitettu Alaköngäälle, Yläköngäälle ja Lemmenjoelle.

Merkinnällä virkistysalue **V** osoitetaan pääasiassa ulkoilu- ja retkeily- sekä urheilu- ja virkistystoiminnan alueita. Virkistysaluemerkinnällä osoitetaan seudullisesti merkittävät taajama-, matkailupalvelu- ja kyläalueiden ulkopuoliset pääsääntöisesti yleiseen virkistykseen tarkoitetut alueet. Metsätalous maakuntakaavan virkistysalueilla on sallittua, vaikka alueiden ympäristöarvoihin ja maisemanhoitoon onkin erityisesti kiinnitettävä huomiota. Seudullisesti merkittävä virkistysalue on osoitettu Kommattivaaraan. Seudullisesti merkittäviä virkistyskohteita ovat Juutuanvaara ja Ivalojoen suisto.

3.5. LIIKENNEYHTEYDET JA REITISTÖ

Pohjois-Lapin maakuntakaava varten on laadittu Pohjois-Lapin liikennejärjestelmä- ja ratayhteysseivitys sekä Sodankylä-Kittilä-Kolari-ratayhteysseivitys.

Tienverkon osalta kaavassa on osoitettu valtatie, kantatiet ja seututiet sekä liikenneverkon kannalta merkittävät yhdystiet. Merkittävästi parannettava tie -merkinnällä osoitetaan valtatie 4 Sodankylä-Utsjoki välillä, vt 5 Sodankylä-Pelkosenniemen kunnanraja välillä, kantatie 80 Sodankylä-Kittilä

välillä, kantatie 92 Karigasniemi–Kaamanen–Näämön välillä sekä siihen kytkeytyvä valtatie 4, Seututie 970 Karigasniemeltä Utsjoen kautta Nuorgamiin, Seututie 955 Köngäs–Inari, sekä Seututie 967 Sodankylä–Tanhua välillä.

Uusia tieyhteyksiä on osoitettu Lokka-Ruuvaojan tieyhteys. VT 5 Sodankylän kohdalla on osoitettu uutena ohjeellisena tieyhteytenä.

Seututie 955 Köngäs–Pokka–Inari esitetään muutettavaksi kantatieksi sekä kantatie 80 Sodankylä–Kittilä-välillä esitetään muutettavaksi valtatieksi.

Pohjois-Lapin alueella ei ole ennestään rautatieyhteyksiä. Maakuntakaavassa osoitetaan Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaprosessissa valitun pääradan ohjeellisen vaihtoehtoisen linjauksen jatkoyhteydet Sodankylään Kemijärven kautta. Maakuntakaavassa osoitetaan lisäksi ratalinjaus Sodankylästä länteen Kittilän suuntaan pääradan yhteystarpeena.

Maakuntakaavassa osoitetaan kehittämisperiaate-merkinnällä joukkoliikenteen kehittämiskäytävä Rovaniemi–Utsjoki-välille.

Liikennealue/-kohde -merkinnällä **L** osoitetaan alueita logistiikkakeskuksia ja puutavaraterminaaleja varten.

Olemassa olevat lentoliikenteen alueet osoitetaan maakuntakaavassa merkinnällä **LL**. Pohjois-Lapin alueella on TEN-verkoston kuuluva Ivalon lentoasema. Kaavassa on osoitettu myös kaksi seudullisesti merkittävää lentokenttää Sodankylään. Merkinnällä **ll** osoitetaan Vuojärven varalaskupaikka.

Merkinnällä **LS** on osoitettu Lokan, Siltaharjun, Veskonniemen, Nanguniemen, Nellimin, ja Inarin venesatamat.

Maakuntakaavaan on merkitty moottorikelkkailun runkoreitistö, joka ohjaa maastoliikennelain mukaisten virallisten moottorikelkkailureittien suunnittelua. Maakuntakaavassa moottorikelkkailureitit osoitetaan olemassa olevien tietojen mukaan ja toteuttamisessa (reitissuunnitelmat) niiden sijainti tarkentuu ja voi vielä muuttua. Moottorikelkkailureittien yhteystarvemerkinällä (**mk/y**) osoitetaan olemassa olevan uran sijainnin suunnittelun tarvetta.

Yhteystarvemerkinällä ei osoiteta tarkkaa sijaintia, vaan suunnittelun tarve yhteysvälillä.

Maakuntakaavassa osoitetaan myös ulkoilun runkoreitit. Ulkoilureitistöjä ei ole tarkoitettu käytettäväksi moottoriajoneuvolla kulkemiseen. Käyttömuotoja ovat esimerkiksi hiihto, kävely ja pyöräily. Tarkempi käyttömuotojen yhteensovittaminen tehdään toteuttamisen suunnittelun yhteydessä. Reittien toteuttamisessa tulee pyrkiä virallisiin ulkoilureitteihin. Maakuntakaavaan merkityt ulkoilureitit ohjaavat ulkoilulain mukaisen ulkoilureitin yksityiskohtaisempaa suunnittelua.

3.6. ENERGIANTUOTANTO JA TUULIVOIMA

Kaavamerkinällä **EN** osoitetaan energiahuoltoa palvelevia laitoksia tai rakenteita, kuten voimalaitteita ja suurmuuntamoita. Merkinnällä on osoitettu toiminnassa olevat kahdeksan vesivoimalaitosta.

Merkinnällä **z** osoitetaan voimajohtojen runkolinjat, pääasiassa 110 kV:n ja sitä suuremmat voimajohdot. Merkinnällä **z/yt** ja punaisella katkoviivalla osoitetaan voimajohdon yhteystarve. Uutena voimajohdon yhteystarpeena on osoitettu Rovaniemen Pirttikoskelta Utsjoelle valtakunnan rajalle 400 kV:n voimajohto.

Tuulivoimala-alueita osoitetaan **tv** osa-aluemerkinnöillä. Merkinnällä **tv** osoitetaan valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamia tuulivoiman hyödyntämiseen parhaiten soveltuvia alueita. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 on osoitettu nykyisten tuulivoimala-alueiden laajennuksia Sodankylän alueelle sekä uutena alueena Kotalehto.

Lapin maakunnassa ei ole maakuntakaavoilla kokonaisvaltaisesti ratkaistu tuulivoiman sijoittumista, ei myöskään Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueella. Alueelle voi siis sijoittaa suuriakin tuulivoimapuitoja edellyttäen kuitenkin, että tuulivoimahankkeen seudulliset vaikutukset selvitetään kuntakaavoituksen ja YVA-menettelyn yhteydessä.

3.7. ERITYISALUEET/-KOHTEET

Merkinnällä **E** osoitetaan kohteita, joilla on tietty erityistarkoitus ja joilla liikkuminen on yleensä rajoitettua. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040

erityisalue/-kohde -merkinnällä on osoitettu kylmäteknologia- ja testaustoiminta-alueita, Kevon tutkimusasema, Pittiövaaran mittausasema, Sodankylän avaruuskampus sekä Näätämon, Nuorgamin, Karigasniemen ja Utsjoen rajaylityspaikat.

Merkinnällä **EJ** osoitetaan jätteiden vastaanottoon ja käsittelyyn varatut alueet kuten siirtokuormaus- ja hyötyjäteasemat.

Kaavamerkinnällä Puolustusvoimien tai Rajavartioston alue/kohde **EP** osoitetaan alueet, jotka on varattu Puolustusvoimien tai Rajavartioston käyttöön. Merkinnällä on osoitettu Kotsamon räjäytyspaikka, Ivalon rajavartiostoalueen johtopaikka, Sodankylän varuskunta ja Vajukosken vesistöharjoitusalue. Merkinnällä Rajavartiolaitoksen/Tullin alue **EP-2** osoitetaan alueet, jotka ovat Rajavartiolaitoksen ja Tullin pysyvässä käytössä olevat tai sellaiseksi suunnitellut alueet, joilla liikkuminen on rajoitettua. Merkinnällä on osoitettu Raja-Joosepin rajanylityspaikka.

Merkinnällä ampuma- ja harjoitusalue **EAH** osoitetaan sellaiset Puolustusvoimien tai Rajavartiolaitoksen pysyvässä käytössä olevat tai sellaiseksi suunnitellut ampuma-, harjoitus- ja vastaavat alueet, joilla liikkuminen on rajoitettua. Merkinnällä on osoitettu Sodankylän alueelle ulottuva osa Rovajärven ampuma- ja harjoitusalueesta sekä Kyläjärven ampuma- ja harjoitusalue. Kaavamerkinnällä rajavyöhykealue **er1** osoitetaan rajavyöhykkeestä ja rajavyöhykkeen takarajasta annetussa laissa (578/2005) säädetty rajavyöhyke.

Merkinnällä **EA** osoitetaan maakunnallisesti tai seudullisesti merkittäviä ampumarata-alueita. Maakunnallisiksi ja seudullisiksi ampumaradoiksi on määritelty sellaisia ampumaratoja, joiden käyttäjäkunta tulee laajalta alueelta ja jotka ovat kehittämiskelpoisia. Merkitystä on ollut myös eri ampumalajien harrastusmahdollisuuksilla ja sillä, ettei radan sijaintiin liity ongelmia. Maakuntakaavassa **EA**-merkinnällä on osoitettu Ruonivaaran, Tähtiampujat Ry:n, Lauuvaaran ja Mustakosken ampumaradat, Sodankylän ampumarata sekä Kommattivaaran ampumahiihtostadion.

3.8. MAA-AINESTEN OTTAMINEN JA KAIIVOSALUEET

Merkinnällä **EO** osoitetaan kohteita soran tai muiden maa-ainesten ottoa varten. Maakuntakaavassa osoitetaan myös alueita, joilla maa-ainesten otto ei ole mahdollista: suojelualueet, arvokkaat harjualueet, valtakunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat ja kalliot sekä valtakunnallisesti arvokkaat tuuli- ja rantakerrostumat ja kivikot. Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeillä alueilla ja vedenhankintaan soveltuvilla pohjavesialueilla maa-ainesten ottoa tulee välttää tai se tulee toteuttaa huolellisesti maisemaan sovittaen ja pohjavettä varjellen. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa osoitetaan 33 maa-ainesten ottoaluetta.

Merkinnällä kaivosalue **EK** osoitetaan alueita, joilla jo on kaivostoimintaa tai joissa kaivostoiminta on todennäköistä. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa **EK**-merkinnällä osoitetaan Kevitsa ja Pahtavaara.

Osa-aluemerkinnällä potentiaalinen kaivostoiminta-alue **ek-1** osoitetaan kaivoslain piiriin kuuluvien kaivoskivennäisten hyödyntämiseen mahdollisesti soveltuvia alueita, joilla on arvioitu tai inventoitu sellaisia malmi- ja mineraaliesiintymiä, että kaivostoiminnan suunnittelu on todennäköistä ja olemassa olevien kaivosalueiden potentiaalisia laajentumisalueita. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 osoitetaan **ek-1**-merkinnällä Pahtavaaran laajennusalueet ja Kevitsan laajennusalueet.

3.9. LUONNONSUOJELU

Kaikkien kaavan suojelualueiden (SL, Se, SM, SR, SR1) osalta niiden suojeluarvot ja käytön rajoitukset määritellään niissä laeissa ja ohjelmissa, joihin aluevaraukset perustuvat sekä alueiden sisäisissä hoito- ja käyttösuunnitelmissa. Maakuntakaava ei tuo niille uusia käyttörajoituksia.

Merkinnällä **SL** osoitetaan luonnonsuojelulain nojalla suojeltuja tai suojeltavaksi tarkoitettuja alueita sekä Natura 2000 -verkostoon sisällytettyjä alueita.

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa osoitetaan luonnonsuojelualueen merkinnällä lailla perustetut kansallis- ja luonnonpuistot, soidensuojelualueet, lehto-

jensuojelualueet, lintuvedet ja vanhat metsät, valtioneuvoston periaatepäätösten mukaisten luonnonsuojeluohjelmien alueet Natura 2000 -alueet mukaan lukien sekä yli 50 ha yksityiset luonnonsuojelualueet ja valtioneuvoston 2.2.2023 päätöksen mukaiset tasesiirrot Metsähallituksen luontopalveluille.

Merkinnällä **Se** osoitetaan erämaalain (62/91) nojalla perustettuja erämaa-alueita, jotka on perustettu erämaaluonteen säilyttämiseksi, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamiseksi sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseksi. Erämaa-alueet sisältyvät Natura 2000 -verkostoon.

Luonnonsuojelualueilla maankäyttö ratkaistaan hoito- ja käyttösuunnitelmilla. Maakuntakaavan SL-aluevaraus muodostuu useissa tapauksissa useammasta suojelutyypistä (esim. soidensuojelualueesta ja vanhoista metsistä). Kaavassa osoitettujen luonnonsuojelualueiden suojelutaso määräytyy varausperusteen mukaan, joista kerrotaan tarkemmin selostuksen aluekuvauksissa. Merkinnällä osoitetuilla suojelualueilla suojelun taso voi vaihdella eri osissa, riippuen luontoarvosta.

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 **rs**-osa-alue-merkinnällä on osoitettu rantojen suojeluohjelman mukaiset alueet. Rantojensuojeluohjelma-alueet on liitetty myös Natura 2000 -alueisiin.

Tärkeä tai veden hankintaan soveltuva pohjavesi alue osa-aluemerkinnällä osoitetaan pohjavesialueet, jotka ovat ominaisuuksiltaan arvokkaita ja jotka voivat olla tai ovat yhdyskuntien vedenhankinnan kannalta tärkeitä. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 osoitetaan 1- ja 2-luokan pohjavesialueet osa-aluemerkinnällä päämaankäyttöluokan päälle.

Osa-alue merkinnällä pääasiallisen maankäyttöluokan päälle osoitetaan valtioneuvoston hyväksymän harjijensuojeluohjelman mukaiset valtakunnallisesti arvokkaat harjualueet sekä valtakunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat, valtakunnallisesti arvokkaat ranta- ja tuulikerrostumat, kallioalueet, kivikot tai muut vastaavat geologiset muodostumat.

3.10. MAISEMA JA KULTTUURIPERINTÖ

Valtioneuvoston 14.12.2017 hyväksymät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet on ryhmitelty koskemaan valtakunnallisesti merkittäviä alueita, joista yhtenä on kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat. Tavoitteet koskevat erityisesti maakuntakaavoitusta. Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, rakennettuja ympäristöjä ja arkeologisia kohteita koskevat inventoinnit tulee ottaa huomioon alueiden suunnittelun lähtökohtana.

Saamelaismuseo Siidan kulttuuriympäristöyksikkö vastaa saamelaisten kotiseutualueella arkeologisen kulttuuriperinnön sekä rakennetun kulttuuriympäristön asiantuntija- ja viranomaistehtävistä. Saamelaismuseo Siidan kulttuuriympäristöyksikkö Lapin liiton pyynnöstä on määritellyt kulttuuriympäristön ja/tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeitä alueista/kohteista saamelaiseen kulttuuriin liittyvät kohteet (Sa-SR1, Sa-SRV, Sa-SR, Sa-maV ja Sama).

Merkinnällä SR1 ja Sa-SR1 osoitetaan kirkkolailia tai rakennusperinnön suojelemisesta annetulla lailla suojeltuja tai suojeltavaksi tarkoitettuja valtakunnallisesti tärkeitä alueita tai kohteita.

Merkinnöillä SRV ja Sa-SRV osoitetaan kirkkolailia, rakennusperinnön suojelemisesta annetulla lailla tai maankäyttö- ja rakennuslain nojalla suojeltuja tai suojeltavaksi tarkoitettuja valtakunnallisia alueita tai kohteita.

Kuva 5: Terhi Tuovinen / Lapin materiaalipankki

Merkinnällä SR ja Sa-SR osoitetaan kirkkolailla, rakennusperinnön suojelemisesta annetulla lailla tai maankäyttö- ja rakennuslain nojalla suojeltuja tai suojeltavaksi tarkoitettuja maakunnallisia tai seudullisia alueita tai kohteita.

Osa-aluemerkinnällä **maV** ja **Sa-maV** osoitetaan pääasiallisen maankäyttöluokan päälle valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt.

Osa-aluemerkinnällä **ma** ja **Sa-ma** osoitetaan pääasiallisen maankäyttöluokan päälle maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt ja -maisema-alueet. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa osoitetaan ma- ja Sa-ma-merkinnällä Lapin kulttuuriympäristöohjelman (1997) mukaisia maakunnallisesti arvokkaita kulttuuriympäristökohteita, Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -hankkeessa inventoituja ja arvioituja kohteita sekä muissa inventoinneissa esille nousseita maakunnallisesti arvokkaita kohteita. Lisäksi valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnissa on tarkistettu arvokkaiden maisema-alueiden luokitusta ja aluerajauksia.

Osa-aluemerkinnällä **maS** pääasiallisen maankäyttöluokan päälle osoitetaan maakunnallisesti merkittävät II maailmansodan aikaiset sotahistorialliset kohteet tai alueet.

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa tiehallinnon museoteitä ja muita kulttuurihistoriallisesti tai maise-mallisesti merkittäviä teitä tai reittejä osoitetaan **ur/k**-merkinnällä.

Merkinnällä **SM** osoitetaan muinaismuistolain nojalla suojeltuja maakuntakaavaan merkittyjä alueita ja kohteita, jotka on arvioitu vähintään maakunnallisesti merkittäviksi. Kaikki kiinteät muinaisjään-nökset ovat muinaismuistolain (295/63) nojalla suo-jeltuja. Muinaisjäänösrekisterissä on tällä hetkellä maakuntakaava-alueella 1433 kohdetta. Maakunta-kaavakartalla on osoitettu 24 kohdetta.

3.11. MUUT MERKINNÄT

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 merkinnällä **av** osoitetaan valtakunnallisesti uhanalaisen eliölajiston, luonnon monimuotoisuuden ylläpidon ja kalastuksen kannalta erityisen arvokkaita virtavesistöjä.

Merkinnällä **me** osoitetaan Ivalon lentoaseman vuodelle 2025 ennustettu Lden 55 ja 60 dB lentokone-melualue. Merkinnällä **me1** osoitetaan Rovajärven ampuma- ja harjoitusalueen ja Sodankylän varuskunta-alueen lähiharjoitusalueen melualue sekä Kyljäjärven ampuma- ja harjoitusalueen melu-alue **L_{LRden} 55**. Merkinnällä **me4** osoitetaan Sodankylän lähiharjoitusalueen melualue 2 Almax 65 db ja merkinnällä **me5** Sodankylän lähiharjoitusalueen melu-alue 3 Almax 60 db.

Merkinnällä **sv** osoitetaan alueita, joilla alueen käyttöä on rajoitettava läheisen vaara-alueen tai muun ympäristöönsä käyttörajoituksia aiheuttavan kohteen vuoksi.

Merkinnällä lentotoiminnan kannalta tärkeä vyöhyke **sv1** osoitetaan alue, joka on osoitettu lentoliikenteen varalaskupaikan ympärille.

Merkinnällä **sev** osoitetaan SEVESO III -direktiivin ja nestekaasulaitosten konsultointivyöhykkeet. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueella on kolme SEVESO III -direktiivin mukaista laitosta (Comforta Oy, Boliden Kevitsa Mining Oy ja Orica Finland Oy), joihin sovelletaan ympäristöministeriön kirjjeessä dnro 3/501/2001 kuvattuja lausuntomenettelyitä kaavoitukseen ja rakentamisen lupiin liittyen.

Vesialue

Merkinnällä **W-1** osoitetaan sähkövoiman tuotantoon soveltuvia tekojärviä, jotka on rajattu ylavesirajan mukaan. Pohjois-Lapin alueella on kaksi tekojärveä: Lokka ja Porttipahta.

4. KUMOTTAVAT ALUEET

Pohjois-Lapin maakuntakaava 2040 kumoaa vahvistuessaan 28.1.2008 lainvoiman saaneen Pohjois-Lapin maakuntakaavan.

5. MAAKUNTAKAAVAN SUHDE LAINSÄÄDÄNTÖÖN JA TAVOITTEISIIN

Maakuntakaava konkretisoi valtakunnalliset tavoitteet ja sovittaa ne yhteen maakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden kanssa. Kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä huomiota maakunnan oloista johtuviin erityisiin tarpeisiin. Valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa Pohjois-Lapin maakuntakaavaa koskevat erityisesti toimivia yhdyskuntia ja kestäväää liikkumista, tehokasta liikennejärjestelmää, luonto- ja kulttuuriympäristöjä sekä luonnonvarojen käyttöä koskevat tavoitteet. Maakuntakaavassa tulee myös ottaa huomioon yhteiskunnan kokonais- ja turvallisuuden tarpeet, erityisesti maanpuolustuksen ja rajavalvonnan tarpeet ja turvata niille riittävät alueelliset kehittämisedellytykset ja toimintamahdollisuudet.

Maakuntakaavan tulee vastata maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:n mukaisiin sisältövaatimuksiin sekä ottaa huomioon muut alueiden ja ympäristönkäyttöä ohjaavat lait, asetukset, ohjeistukset ja suunnitelmat.

Maankäyttö- ja rakennuslain 206 b §:n mukaan jos ympäristöministeriö katsoo, että kaavan toteuttamisella on merkittäviä ympäristövaikutuksia, ympäristöministeriön on ilmoitettava vaikutusten arvioinnista ja toimitettava käytettävissä oleva aineisto toiselle valtiolle. Toiselle valtiolle toimitettavaa aineistoa on kaavan laatimisen edetessä täydennettävä kaavaselostuksella sen valmistuttua.

Maakuntakaavan suunnittelun lähtökohtana toimii Lappi-sopimuksessa laadittu Lapin tulevaisuuskuva 2040, jossa osoitetaan Lapin tulevaisuuden aluerakenne sekä kehittämiskäytävät ja -vyöhykkeet.

Pohjois-Lapin maakuntakaavalla 2040 edistetään Lappi-sopimuksen ja siihen sisältyvän aluerakennevision 2040 toteuttamista sekä otetaan huomioon maakunnan oloista johtuvat erityispiirteet ja tarpeet sekä kuntien tavoitteet alueidensa kehittämiseksi.

6. MAAKUNTAKAAVAN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI

Maankäyttö- ja rakennuslaissa tarkoitettuja kaavan merkittäviä vaikutuksia selvitetessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus, aikaisemmin tehdyt selvitykset sekä muut selvitysten tarpeellisuuteen vaikuttavat seikat.

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa vaikutuksia arvioidaan maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n ja maankäyttö ja rakennusasetuksen 1 §:n mukaisesti

- ihmisten elinoloihin ja elinympäristöön;
- maa- ja kallioperään, veteen, ilmaan ja ilmastoon;
- kasvi- ja eläinlajeihin, luonnon monimuotoisuuden ja luonnonvaroihin;
- alue- ja yhdyskuntarakenteeseen, yhdyskunta- ja energiatalouteen sekä liikenteeseen;
- kaupunkikuvaan, maisemaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön;

- elinkeinoelämän toimivan kilpailun kehittymiseen.

Erikseen arvioidaan kaavan vaikutuksia:

- ilmastomuutokseen;
- saamelaiskulttuuriin.

Pohjois-Lapin maakuntakaavasta on laadittu vaikutusten arviointi sekä erillisissä liitetaulukoissa arvioitu eritellen kaavamääräysten ja -merkintöjen vaikutuksia. Maakuntakaavan vaikutusten arvioinnissa on otettu huomioon alueidenkäytön suunnittelujärjestelmään sisältyvä asteittain tarkentuvan suunnittelun periaate. Vain osa maakuntakaavan aluevarauksista ja alueidenkäytön periaatteista voidaan määrittellä yksiselitteisesti. Siksi maakuntakaavassa osoitettavat alueidenkäyttöratkaisut voivat toteutua monella kaavamerkinnän ja siihen liittyvän määräyksen mahdollistamalla vaihtoehtoisella tavalla. Maakuntakaavan vaikutuksia on arvioitu myös taustaselvityksissä.

7. TIIVISTELMÄ POHJOIS-LAPIN MAAKUNTAKAAVAN 2040 KESKEISISTÄ VAIKUTUKSISTA

7.1. VALTIONRAJAT YLITTÄVÄT VAIKUTUKSET

Pohjois-Lapin maakuntakaavan keskeisimmät naapurimaihin kohdistuvat vaikutukset liittyvät kehittämissäkäytäviin. Maakuntakaavassa on osoitettu kehittämissäperiaate- ja aluevarausmerkintöjä jatkuvaksi Norjan valtion puolelle. Venäjän suuntaan osoitetaan vain ekologisia yhteystarvemerikintöjä.

Maakuntakaavassa on osoitettu merkittävästi parannettavia teitä valtakunnan rajalle saakka Karigasniemessä, Utsjoella, Nuorgamissa (st 97) ja Näätämössä (kt 92). Teiden parantaminen lisää liikenneturvallisuutta ja parantaa alueen saavutettavuutta. Merkittävästi parannettavat tiet Suomen puolella voivat johtaa toimenpiteisiin myös Norjassa.

Tenojoki toimii rajajokena Suomen ja Norjan välillä. Teno- ja Näätämöjoki on osoitettu arvokas vesistö -merkinnällä. Merkinnällä pyritään turvaamaan vesistöjen luonnon- ja kalastusarvoja, joten

sillä voi olla positiivisia vaikutuksia Suomen ja Norjan yhteisten jokien hyvinvoinnin kannalta.

Fingridin 400 kV:n voimajohdon yhdystarpeen osoittaminen maakuntakaavaan edistää toteutukseen sähkönsiirron yhteistyötä ja huoltovarmuutta Suomessa ja Norjassa. Voimajohto on osoitettu maakuntakaavassa yhteystarvemerikinnällä, joka ei osoita sijaintia. Voimajohdon toteuttamisen rajat ylittäviä vaikutuksia voivat olla voimajohtokäytävän leventyminen, luonnon monimuotoisuuden muutokset sekä maisemahaitat. Palveluiden alueilla, rajakauppakylillä on elinkeinoja edistävä ja aluetaloutta parantava vaikutus myös rajan toisella puolen. Ekologiset yhteystarpeet edistävät ekologisen verkoston jatkuvuutta myös valtakunnan rajojen yli.

7.2. VAIKUTUKSET PINTA- JA POHJAVESIIN

Pohja- ja pintavesiin haitallisesti vaikuttavia alueidenkäyttömuotoja ovat etenkin kaivosalueet, maa-

ainesten ottoalueet, teollisuusalueet, jätteenkäsittelykohteet sekä ampumaradat. Maakuntakaavassa tärkeä tai vedenhankintaan soveltuva pohjavesialue -merkintä rajoittaa vesiä mahdollisesti likaavan toiminnan sijoittumista alueelle. Arvokkaat vesistöt -merkinnällä tunnustetaan kalakantojen geneettisen monimuotoisuuden merkitys muun muassa ilmastomuutokseen sopeutumisessa. Merkinnällä on positiivinen vaikutus pinta- ja pohjavesien tilaan. Kylmätestausalueilla voi olla paikallisia negatiivisia vaikutuksia pintavesiin erityisesti keväisin lumen sulaessa, mutta vaikutukset ovat lähinnä pieniä ja paikallisia. Pääradan ohjeellisella vaihtoehdoisella linjauksella tai 400 kV voimajohdon yhteystarpeella ei arvioida olevan olennaisia vaikutuksia pinta- tai pohjavesiin. Radan rakentamisesta johtuva maa-ainesten suuri tarve voi vaikuttaa maa-ainestenoton lisääntymiseen muualla ja näin mahdollisesti vaikuttaa pinta- ja pohjavesiin. Mikäli rata toteutuu, mahdollinen riski pinta- ja pohjavesille voi syntyä lähinnä onnettomuuden seurauksena.

7.3. VAIKUTUKSET MAA- JA KALLIOPERÄÄN

Merkittävimpiä maa- ja kallioperään vaikuttavia toimintoja ovat maa-ainesten ottoalueet ja kaivosalueet. Toteutuessaan pääradan vaikutuksia kohdistuu maa- ja kallioperään muun muassa kallio- ja maaleikkaustöiden sekä siltojen ja tunneleiden rakentamisen vuoksi. Tuulivoimarakentamisella on yleensä paikallisia vaikutuksia maa- ja kallioperään erityisesti rakentamisaikana. Testausalueet voivat paikallisesti vaikuttaa maa- ja kallioperään maanmuokkauksen ja asfaltoinnin myötä. Arvokkaat harjualueet tai muut geologiset muodostumat suojaavat geologisesti tärkeitä luonnonkohteita.

7.4. VAIKUTUKSET KASVI- JA ELÄINLAJEIHIN, LUONNON MONIMUOTOISUUTEEN JA LUONNONARVOIHIN

Maakuntakaavassa osoitetut Natura-alueet, luonnonsuojelualueet, erämaa-alueet ja arvokkaat harjualueet tai muiden geologisten muodostumien alueet tukevat luonnon monimuotoisuuden säilymistä. Ekologinen yhteystarve merkintä edistää yhtenäisen ekologisen verkoston muodostumista. Tuulivoima-

alueet, kaivosalueet ja päärata toteutuessaan voivat heikentää alueen luontoarvoja ja luonnon monimuotoisuutta paikallisesti. Toteutuessaan voimajohdolla ja tuulivoima-alueilla voi olla negatiivisia vaikutuksia linnuille. Maakuntakaavaan on osoitettu arvokkaita vesistöjä, joilla osoitetaan valtakunnallisesti uhanalaisen eliölajiston, luonnon monimuotoisuuden ylläpidon ja kalastuksen kannalta erityisen arvokkaita virtavesistöjä. Merkinnällä tunnustetaan kalakantojen geneettisen monimuotoisuuden merkitys ympäristön/ilmaston muuttuessa ja vaikutuksiin varautuessa. Pääradan ohjeellinen vaihtoehtoinen linjaus voidaan toteuttaa niin, että se ei kulje luonnonsuojelu- tai erämaa-alueiden läpi. Radalla on toteutuessaan kuitenkin paikallisia negatiivisia vaikutuksia kasvi- ja eläinlajeihin sekä luonnon monimuotoisuuteen ja luonnonarvoihin. Jäämeren käytävään sijoittuvat tie- ja sähkölinjat voivat yhdessä muodostaa ekologisen esteen, jonka vaikutukset voivat olla ylityömaakunnallisia. Maakuntakaavan alueella mahdollisesti toteutuvat kaivoshankkeet vaikuttavat paikallisesti luonnon monimuotoisuuteen. Uusien teiden rakentamiseen lähialueilla voi aiheuttaa päästöjä ja lisätä törmäysvaara eläimistön kanssa. Auto- ja kylmätestaustoimintaan varattujen alueiden osalta saattaa aiheutua luontoon kohdistuvia häiriöitä, meluvaikutuksia ja laajojen kenttäalueiden osalta muutoksia pintavesien valuntaan.

7.5. VAIKUTUKSET TAAJAMAKUVAAN, MAISEMAAN, KULTTUURIPERINTÖÖN JA RAKENNETTUUN YMPÄRISTÖÖN

Kulttuuriympäristön ja/tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeiden alueiden, muinaismuistojen, rakennussuojelukohteiden ja kulttuurihistoriallisesti merkittävien teiden ja reittien osoittamisella tuetaan näiden alueiden ja arvojen säilymistä. Uudet asuin- ja työpaikka-alueet tukevat nykyiseen yhdyskuntarakenteeseen, mitä voidaan pitää maiseman ja taajamakuvan kannalta myönteisenä. Uusi rakennuskanta voi muuttaa maisemakuvaa erityisesti taajamissa, matkailukeskuksissa ja kylissä. Keskeisesti maisemaan vaikuttavia tekijöitä ovat tuulivoimala-alueet ja päärata. Liikenneväylät, kaivos-, matkailu- ja testialueet muuttavat maisemaa paikallisesti. Tuulivoimaloiden alueiden maisemavaikutus voi

olla kauaskantoinen. Toteutuessaan tuulivoimat voivat näkyä sijainnista, puustosta, korkeudesta ja säästä riippuen kilometrien päähän ja voivat näin muuttaa luonnonmaisemaa. Maakuntakaavassa osoitetut tuulivoimaloiden alueet osoittavat tuulivoimalle suotuisia alueita. Tuulivoimahankkeiden vaikutusten arviointi tarkentuu mahdollisten hankkeiden ympäristövaikutustenarviointi- ja kaavoitusprosesseissa.

Saamelaiskulttuurille merkittäviä rakennussuojelukohteita (Sa-SR/Sa-SR1/Sa-SRV) sekä kulttuuriympäristön ja/tai maiseman vaalimisen kannalta (valtakunnallisesti) tärkeitä alueita tai kohteita (SamaV/Sa-ma) -merkinnällä turvataan saamelaista kulttuuriperintöä ja maisemaa, millä on positiivisia vaikutuksia saamelaiskulttuurin ja maakuntakaava-alueen kulttuuriperintöarvojen säilymiseen.

7.6. VAIKUTUKSET MAA- JA KALLIO- PERÄN AINESVAROJEN HYÖ- DYNTÄMISEEN

Maa-ainesten ottoalueiden, kaivosalueiden ja mineraalipotentialien vyöhykkeen osoittaminen kaavassa mahdollistaa suunnitelmallisen geologisten luonnonvarojen kestävä hyödyntämisen. Kaivosalueiden osoittamisella tuetaan malmien ja mineraalien hyödyntämismahdollisuutta. Mineraalipotentialinen vyöhyke informoi malmi- ja mineraalipotentialista. Pohjavesialueiden tarkoitus on suojata pohjavesivarjoja, jotka ovat yhteiskunnan kannalta välttämätön luonnonvara ja jolla on myös taloudellista merkitystä.

7.7. VAIKUTUKSET ALUE- JA YHDYS- KUNTARAKENTEeseen

Maakuntakaava tukee olemassa olevan alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittämistä ja sen tiivistämistä. Uudet palvelu-, matkailu-, asuin- ja työpaikka-alueet tukevat nykyiseen yhdyskuntarakenteeseen. Jäämeren käytävä tukee aluerakenteen kehittämistä parantamalla liikenneyhteyksiä. Merkittävästi parannettavat tiet tukevat aluerakenteen toimivuutta ja liikenneyhteyksien parantamista. Pääradalla on alueen saavutettavuuden kannalta positiivinen vaikutus. Rata toteutuessaan kytkee Pohjois-Lapin Suomen rataverkkoon ja Euroopan laajuiseen verkkoon.

Saavutettavuuden parantamisella on positiivinen vaikutus koko alueen alue- ja yhdyskuntarakenteelle ja erityisesti matkailu- ja metsäteollisuudelle.

7.8. VAIKUTUKSET YHDYSKUNTA- JA ENERGIATALOUTEEN SEKÄ LIIKENTEeseen

Maakuntakaavassa turvataan monipuolisen energiantuotannon kehittämistä tuulivoimala-alueiden, bioenergiaa mahdollistavien maa- ja metsätalousalueiden sekä metsätalous ja poronhoitovaltaisten alueiden kautta. Liikenteen osalta maakuntakaavaratkaisu perustuu pääratana lukuun ottamatta olemassa olevan liikenneverkkoon ja sen toimivuuden turvaamiseen ja kehittämiseen. Pääradalla on positiivinen vaikutus alueen saavutettavuuteen ja liikenneinfrastruktuuriin.

7.9. VAIKUTUKSET IHMISTEN ELIN- OLOIHIN JA ELINYMPÄRISTÖÖN

Maakuntakaavalla tuetaan viihtyisän elinympäristön kehittämistä. Kaavalla mahdollistetaan keskustatoimintojen alueiden, taajama-alueiden sekä maa-seutumaiden alueiden ja kylien kehitys nykyistä eheämpään ja tehokkaampaan suuntaan. Kaavassa osoitetut tie- ja rautatieyhteydet, ampumaradat, moottorikelkkailureitit ja työpaikka-alueet voivat aiheuttaa viihtyisyyttä vähentävää meluhaittaa lähi-alueen asukkaille ja loma-asukkaille samoin kuin auto- ja kylmätestausalueet. Päärata voi toteutuessaan aiheuttaa melu-, värinä- ja maisemahaittoja radan läheisyydessä.

Maakuntakaavalla tuetaan terveellisen elinympäristön kehittämistä muun muassa sijoittamalla terveydelle haitallisia vaikutuksia aiheuttavat toiminnot riittävälle etäisyydelle asutuksesta ja loma-asutuksesta. Kaavassa osoitetut infrastruktuurin kehittämiseen liittyvät merkinnät, kuten tie- ja rautatieyhteydet sekä ampuma- ja tuulivoimala-alueet voivat toteutuessaan aiheuttaa melu- ja värinävaikutuksia lähialueen asukkaille ja loma-asukkaille. Uusilla rautatieyhteyksillä voi olla ilmanlaatua parantava vaikutus, mikäli raskaan liikenteen määrä vähenee maanteilla. Liikenteen väheneminen maanteilla parantaa myös liikenneturvallisuutta ja vähentää on-

nettomuuksia. Maakuntakaavalla edistetään ihmisten terveellistä elämäntapaa osoittamalla alueita virkistykseen ja ulkoiluun.

Maakuntakaava edistää matkailun kehittämistä ja mahdollistaa erilaisten matkailupalvelujen säilymisen ja kehittämisen. Rata- ja tieyhteydet parantavat alueiden saavutettavuutta ja tukevat näin matkailun kehittämistä. Maakuntakaavalla pyritään ohjaamaan matkailua yhdyskuntarakenteen tiivistämisen periaatteen mukaisesti olemassa oleville alueille. Matkailua heikentäviä vaikutuksia kaava-alueella voivat aiheuttaa uudet tuulivoimalat, Rovajärven ja Kyljärven ampuma- ja harjoitusalueiden laajennukset, sekä kaivosalueet.

Nykyisten luonnonsuojelun alueiden ulkopuolella olevat maa- ja metsätalousvaltaiset alueet pyritään säilyttämään pääosin talouskäytössä. Metsätalouden kanssa samoja alueita käyttäviä toimintoja ovat mm. poronhoito ja matkailu. Nämä toiminnot voivat paikallisesti aiheuttaa rajoituksia hakkuisiin.

Luontaiselinkeinoja tukevia maakäyttömuotoja ovat muun muassa virkistysalueet, maa- ja metsätalousvaltaiset, metsätalous- ja poronhoitovaltaiset sekä erityisesti luontaistalous- ja poronhoitovaltaiset alueet. Luontaistalouteen kielteisesti vaikuttavia toimintoja ovat toteutuessaan luonnonympäristöä muokkaavat toiminnot, kuten kaivosalueet, ratalinjaukset ja uudet tieyhteydet.

Virkistysmahdollisuuksia edistetään osoittamalla maakuntakaavaan matkailualueiden lisäksi myös esimerkiksi virkistysalueita, virkistyskohteita ja ulkoilureittejä. Kaivos- ja tiehankkeet sekä suunnitellut ratalinjaukset voivat toteutuessaan heikentää virkistysmahdollisuuksia paikallisesti. Harrastusmahdollisuuksia parannetaan osoittamalla kaavaan esimerkiksi moottorikelkkailureittejä, ulkoilureittejä sekä ulkoiluun soveltuvia alueita. Virkistysmahdollisuuksien säilymisen ja kehittämisen kannalta tärkeitä merkintöjä ovat myös erämaa, luonnonsuojelun alueet, muinaismuistoalueet, kulttuuriympäristö- ja maisemakohteet, kulttuurihistorialliset reitit sekä arvokkaat vesistöt, arvokkaat harjualueet ja muut geologiset muodostumat.

Työllisyyden ja elinkeinon kehittämismahdollisuuksia pyritään turvaamaan maakuntakaavalla osoittamalla muun muassa työpaikka-alueita, teollisuus- ja varastoalueita, keskustuomintojen kohteita, rajakauppakylä ja matkailualueita. Metsätalouden toimintaedellytyksiä maakuntakaava tukee muun muassa osoittamalla laajasti maa- ja metsätalousvaltaisia alueita sekä metsätalous- ja poronhoitovaltaisia alueita. Nämä aluevaraukset turvaavat myös bioenergia-alan toiminta- ja kehittämisedellytykset. Kaivostoiminnan kehittyminen luo alueelle työpaikkoja, mutta muille elinkeinoille kuten matkailulle tai poronhoidolle voi syntyä elinkeinoja heikentäviä vaikutuksia. Matkailun kehittäminen luo työpaikkoja ja sen kerrannaisvaikutukset alueille voivat ovat merkittävät. Kaavan mahdollistamalla tuulivoimaloiden alueilla, tiehankkeilla ja suunnitelluilla ratalinjauksilla on erityisesti rakentamisaikana merkittäviä työllisyysvaikutuksia alueelle. Maa-alueiden siirtyminen muiden elinkeinon käyttöön voi heikentää alueen porotalouden toimintamahdollisuuksia. Poronhoito on kaavassa huomioitu, muun muassa osoittamalla erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettu alue, metsätalous- ja poronhoitovaltaiset alueet sekä luontaistalous- ja poronhoitovaltaiset alueet, poronhoidon kannalta erityisen tärkeät kohteet, paliskuntien rajat ja koko maakuntakaava-alueita koskevin poronhoidon edellytyksiä turvaavin määräyksin. Vahvasti kasvavalla auto- ja kylmätestaustoiminnalla on työllisyyttä ja elinkeinotoimintaa lisäävä vaikutus suoraan ja välillisesti.

7.10. ILMASTOVAIKUTUKSET

Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 ilmastovaiikutusten arviointi tehtiin laadullisena arviointina perustuen kaavakarttaan sekä kaavamerkintöihin ja -määräyksiin. Arviointimenetelmänä käytettiin ”Ilmastotavoitteita edistävä kaavoitus”-oppaassa (YM 2015) esitettyä arviointikehikkoa, johon valittiin ne ilmastovaikutusten kannalta keskeiset teemat ja kriteerit, jotka ovat olennaisia maakuntakaavatasolla. Tarkasteltavat teemat olivat alue- ja yhdyskuntarakenne, viherrakenne ja luonnonvarojen käyttö, liikkuminen ja energia. Kaavan sisältö suhteessa ilmastotavoitteisiin liittyviin arviointikriteereihin on avattu selostuksessa olevissa arviointitaulukoissa teemoittain.

Pohjois-Lapin maakuntakaavan ilmastovaikutukset koskevat erityisesti alue- ja yhdyskuntarakennetta, viherrakennetta, ilmastonmuutokseen sopeutumista ja kestäviä liikkumismuotoja. Maakuntakaavassa osoitetaan myös uusiutuvia ja vähäpäästöisiä energiaratkaisuja, kuten vesi- ja tuulivoimaa.

Ilmastotavoitteita edistävän alue- ja yhdyskuntarakenteen osalta keskeistä on olemassa olevaan infrastruktuuriin ja yhdyskuntarakenteeseen nojaava alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittäminen sekä uudisrakentamisessa huomioitava eheyttäminen, jotka edistävät energiatehokkuutta. Maakuntakaavan osoittamat A-, TP-, T-, RM-, E-, EK-, EP-, EAH-alueet kattavat noin 1,3 % kaava-alueesta. Maakuntakaavan kehittämisperiaatmerkinnät ja määräykset ohjaavat ilmastotehokkaaseen yksityiskohtaisempaan suunnitteluun. Alue- ja yhdyskuntarakenteen eheytyminen vähentää erityisesti liikenteen ilmastovaikutuksia. Kaava mahdollistaa myös elinkeinoja (mm. matkailu- ja ajoneuvotestaustoiminta sekä kaivostoiminta) taajamien ulkopuolella, kuitenkin tukeutuen olevaan rakenteeseen. Maakuntakaava parantaa Pohjois-Lapin, erityisesti kaivosteollisuuden alueena kehittyvän Sodankylän, saavutettavuutta kestävästi raideliikenteen osalta. Maakuntakaava ohjaa yksityiskohtaisempaa suunnittelua joukkoliikennettä tukeviin ratkaisuihin.

Ilmastotavoitteita edistävän viherrakenteen ja luonnonvarojen kestävä käytön osalta voidaan todeta, että viherrakenne on erottamaton ja luonnollinen osa maakuntakaavan yhdyskuntarakennetta. Viherrakenne rakentuu laajoista suojelu- ja erämaa-alueista (SL ja Se) sekä suurista yhtenäisistä metsäalueista (M-, M-1-, Ms-1-, MU- ja MU-3 -alueet). Viherrakenne kattaa 96,8 % kaava-alueesta. Pohjois-Lapin valtakunnallisessakin mittakaavassa laajat suojelu- ja erämaa-alueet ovat muodostaneet raamit muun aluerakenteen kehittämiseksi. Maakuntakaavassa osoitettu viherrakenne muodostaa valtakunnallisestikin merkittävän, kytkeytyneen verkoston. Kaava ohjaa yksityiskohtaisempaa suunnittelua viherrakenteen kytkeytyneisyyden varmistamiseksi. Virkistysalueet ja viherrakenne on hyvin saavutettavissa kävellen, pyörällä tai talvisin suksilla valtasalle maakunnan väestöstä. Maakuntakaava edistää kehittämisperiaatmerkinnöin viherrakenteen

saavutettavuutta myös matkailijoille. Kaavassa huomioidaan myös ranta-alueiden säilyminen virkistyskäytössä. Maakuntakaavan yhtenäisen ja laajan viherrakenteen avulla voidaan hillitä ilmastonmuutosta ja maakuntakaavassa osoitetut laajat ja yhtenäiset metsäalueet ovat alueen hiilinielujen turvaamisen perusta. Maakuntakaavalla ei kuitenkaan ole suoria maa- ja metsätalouden hiilinielujen ja -varastojen vaalimiseen liittyviä vaikutuksia.

Maakuntakaava osoittaa maankäyttömuotoja, jotka toteutuessaan voivat lisätä kielteisiä ilmastovaikutuksia kuten vähentää hiilivarastoja ja -nieluja ja aiheuttaa kasvihuonekaasupäästöjä ja/tai lisätä liikennöintiä. Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja olevan rakenteen hyödyntäminen säästävät luonnonvaroja. Maakuntakaava ohjaa suunnittelumääräyksillä luonnonvarojen kestäväan käyttöön ja turvaa mm. pinta- ja pohjaveden, geologisten muodostumien sekä arvokkaiden vesien säilymistä maankäyttöpaineiden alla. Yhdyskuntarakenteen eheys, laaja ja kytkeytyneet vihervestot, sekä mm. virtavesien geneettistä monimuotoisuutta turvaava av-merkintä säästävät luonnontilaisia alueita, jotka lisäävät ympäristön resilienssiä, eli kykyä sopeutua ilmastonmuutoksen myötä aiheutuviin muutoksiin. Maakuntakaava edistää ihmisen sopeutumista ilmastonmuutokseen ohjaamalla yksityiskohtaisempaa suunnittelua varautumaan sään ääri-ilmiöihin, tulviin ja muihin ilmastonmuutoksen vaikutuksiin koko kaava-alueella, mutta erityisesti kaivostoiminnan osalta.

Ilmastotavoitteita edistävä liikkumisen osalta keskeisiä ovat maakuntakaavassa osoitetut liikenneinvestoinnit, jotka tukevat liikennejärjestelmän ja maankäytön kestävä yhteensovittamista ja parantavat aluekeskusten välisiä ja myös kansainvälisiä yhteyksiä sekä liittävät Pohjois-Lapin alueen valtakunnalliseen raideverkkoon, mikä on ilmastovaikutusten kannalta myönteistä. Maakuntakaava ohjaa yksityiskohtaisempaa suunnittelua kohti kestäviä liikkumismuotoja niin taajamissa kuin merkittävimpien matkailureittien osalta (Rovaniemi-Sodankylä-Ivalo-Inari-Utsjoki). Pitkällä aikavälillä kaavan merkittävin ilmastovaikutus on raideliikenteen laajentamisen mahdollistaminen. Maakuntakaava

mahdollistaa liikenteen kestävän kehittämisen erityisesti tukemalla teollisuuden kestävien liikennetarkaisujen muodostumista sekä ohjaamalla päämatkailureittien yksityiskohtaista suunnittelua joukkoliikenteen paremmin huomioivaksi.

Ilmastotavoitteita edistävien energiaratkaisujen osalta maakuntakaava mahdollistaa uusiutuvan ja vähäpäästöisen energiantuotannon maltillisen lisäämisen ja voimansiirron turvaamisen kestävän kehityksen periaatteet huomioiden. Maakuntakaavassa mahdollistetaan yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja siten parannetaan energiatehokkuutta.

7.11. VAIKUTUKSET ALUE- JA YHTEISKUNTATALOUTEEN

Maakuntakaava tukeutuu olemassa olevaan aluerakenteeseen ja kaavalla edistetään lukuisten eri toimialojen kehittämistä turvaamalla muun muassa matkailun, kaivosalan, arktisen testausalan, maatalous- ja luontaistalouden, bioenergia-alan, metsätalouden ja poronhoidon toimintaedellytyksiä. Työpaikka-alueille luodaan yrityksille toimintamahdollisuudet verkostoitumiseen ja synergiaetujen saavuttamiseen. Kaupan mahdollisuuksien kehittäminen turvataan erityisesti keskustatoimintojen ja rajakauppyklien alueilla. Hyvät liikenneyhteydet ovat aluetalouden kannalta keskeisessä asemassa. Kaavassa aluerakenteen ja elinkeinon kehittämisen kannalta keskeisessä asemassa ovat muun muassa Valtatien 4 merkittävä parantaminen sekä pääradan toteuttamisen edistäminen.

7.12. VAIKUTUKSET PORONHOITOON

Maakuntakaava pyrkii turvaamaan poronhoidon edellytyksiä monin tavoin. Suurin osa maankäyttömuodoista, jotka hyödyntävät poronhoidon kanssa samoja alueita kuitenkin muuttaa, heikentää ja kaventaa poronhoidolle soveltuvaa laidunympäristöä erityisesti laajentuessaan uusille alueille. Tämä koskee erityisesti uusia hankkeita, mutta myös jo olemassa olevia toimintoja ja niiden laajenemista. Uhat ja elinkeinoa heikentävät asiat ja epävarmuus tulevasta vaikuttavat poroelinkeinoon jatkuvuuteen, eli siihen jäävätkö nuoret sitä jatkamaan vai hankkivatko toisen ammatin.

Maakuntakaavaprosessin yhteydessä on käyty lukuisia paliskuntakohtaisia neuvotteluja (ks. luku 1.5), joiden avulla on pyritty sovittamaan yhteen muu maankäyttö ja poronhoito. Neuvottelujen perusteella on myös selvitetty paliskuntakohtaisia erityispiirteitä ja päivitetty poronhoidon kannalta tärkeiden alueiden kohdetietoja. Alueen paliskunnista, tutkimusjulkaisuista ja saatavilla olevista paikkatietokannoista on kerätty ja päivitetty poronhoitoon liittyviä tietoja ja aineistoja.

Maakuntakaavaselostuksen erilliseksi liitteeksi on laadittu paliskuntakuvaukset, joissa tuodaan esille paliskunnan perustiedot, paliskunnan alueen luonnon olosuhteet, paliskunnan poronhoitotapa ja paliskunnan alueelle maakuntakaavassa osoitetut kaavamerkinnot.

Poronhoito on huomioitu kaavassa koko maakuntakaava-alueella koskevalla määräyksellä poronhoidon toiminta- ja kehittämisedellytysten turvaamisesta. Kaavaan on merkitty erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettu alue sekä poronhoidon kannalta erityisen tärkeät alueet/kohteet/aidat ja paliskuntien rajat (ph). Kaavassa on osoitettu myös poroteurastamot. Kaava-alueella uutena kaavamerkintänä on osoitettu muun muassa metsätalous- ja poronhoitovaltainen alue (M-1) erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua alueen rajasta pohjoiseen luontaistalouksellaisen alueen rajalle asti. Maakuntakaavassa osoitetaan myös useita muita merkintöitä, jotka suoraan ja välillisesti edistävät sekä ylläpitävät poroelinkeinojen toimintaedellytyksiä.

Luonnonsuojelu- ja erämaa-alueet (SL ja Se) ylläpitävät alueen luonnontilaisuutta ja tukevat luonnon monimuotoisuuden säilymistä sekä rajoittavat muun muassa rakentamista ja metsätaloutta. Tällä on positiivinen vaikutus laidunalueiden riittävyden ja laidunrauhan näkökulmasta. Lisäksi esimerkiksi arvokkaat harjualueet tai muut geologiset muodot -merkinnät ja ekologiset yhteystarvemerkinnot edistävät alueen nykytilaisuutta ja luonnonarvoja. Samankaltainen vaikutus on maakuntakaavoissa osoitetuilla uusilla arvokas vesistö -merkinnöillä, joilla osoitetaan valtakunnallisesti uhanalaisen eliölaajiston, luonnon monimuotoisuuden ylläpidon ja kalastuksen kannalta erityisen arvokkaita virtavesistöjä. Merkintä turvaa arvokkaita vesistöjä,

mikä välillisesti edesauttaa poronhoidon toimintaedellytyksiä alueella.

Maakuntakaavassa osoitetaan erilaisia kulttuuriympäristön ja maiseman ominaispiirteitä ja niiden arvoja turvaavia merkintöjä. Myös poronhoidon kohteita, kuten poroerotuspaikkoja ja -aitoja on osoitettu arvokkaina kulttuuriympäristökohteina. Saamelaiseen kulttuuriin liittyvät kulttuuriympäristö- ja maisemakohteet on osoitettu Sa-etuliitteellä. Valtioneuvosto päätti istunnossaan marraskuussa 2021 valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista (VAMA 2021). Uusi alueluettelo korvaa aiemman alueluettelon vuodelta 1995. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueelle on osoitettu uuden alueluettelon mukaisia laajoja valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, jotka nostavat esille mm. poronhoidon ja muiden saamelaiselinkeinojen kulttuurimaisemia.

Maakuntakaavassa osoitetaan mineraalipotentialinen vyöhyke. Merkintä informoi mahdollisista alueen malmi- ja mineraalivaroista eikä osoita konkreettisia maankäyttövarauksia. Mineraalipotentialinen vyöhyke ei siten informatiivisena merkintänä aiheuta kielteisiä vaikutuksia poronhoidolle.

Maakuntakaavassa osoitetut uudet tuulivoima- ja kaivosalueet (tv, EK) voivat haitata poronhoitoa sijoituksessaan poronhoidon kannalta tärkeille laidunalueille. Tuulivoima- ja kaivosalueet muun muassa pienentävät ja pirstovat porojen laidunalueita sekä aiheuttavat meluhäiriöitä. Lisäksi porojen laidun- ja kulkureiteissä voi tapahtua muutoksia. Uutena osa-aluemerkintänä osoitettu potentiaalinen kaivostoiminta-alue (ek-1) ei ole aluevarausmerkintä, mutta mahdollistaa osaltaan kaivostoiminnan kehittämistä alueella. Toteutuessaan ek-1-alueella voi siis olla samankaltaisia vaikutuksia kuin EK-alueella, mutta lähtökohtaisesti erityisomaisuutta kuvaavalla osa-aluemerkinnällä osoitetulla alueella päämaankäyttöluokka ei muutu ja vaikutukset nykyiseen maankäyttöön ovat poronhoidon kannalta pienempiä. Vaikutukset poronhoitoon arvioidaan tarkemmin yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja hankekohtaisissa ympäristövaikutusten arviointimenettelyissä, mikäli maakuntakaavassa osoitetut alueet etenevät hankkeiksi. Myös maakunta-kaa-

vassa osoitettu auto- ja kylmätestaustoiminta voi aiheuttaa paikallisia laidunaluevaurioita ja meluhäiriöitä poronhoidolle.

Pääradan linjaus Pelkosenniemen kunnan rajalta Sodankylään osoitetaan pääradan ohjeellisella vaihtoehtoisella merkinnällä. Sodankylästä Kittilään kulkeva linjaus osoitetaan maakuntakaavassa pääradan yhteystarpeena, jolla ei osoiteta radan sijaintia. Tarkempi kuvailu pääradan ohjeellisen vaihtoehtoisen linjauksen vaikutuksista löytyy myöhemmin tässä luvussa Oraniemen paliskunnan paliskunta-kohtaisessa vaikutustenarvioinnissa ja pääradan yhteystarpeen osalta Sattasniemen ja Syväjärven paliskuntien paliskuntakohtaisessa vaikutustenarvioinnissa. Tarkempaa tietoa pääradan ohjeellisesta vaihtoehtoisesta linjauksesta Pelkosenniemen rajalta Sodankylään sekä pääradan yhteystarpeesta Sodankylästä Kittilän rajalle löytyy lisäksi maakuntakaavan liikennejärjestelmä- ja ratayhteysselvityksessä sekä Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 ratayhteysselvityksestä Sodankylä–Kittilä–Kolari-välille.

Pääradan linjauksella on toteutuessaan negatiivinen vaikutus radan vaikutusalueella harjoitettavalle poronhoidolle. Negatiivisia vaikutuksia on mahdollista kuitenkin lieventää yksityiskohtaisessa suunnittelussa ja teknisissä ratkaisuin. Toteutuessaan rata pienentää ja pirstoo porojen laidunalueita, voi muuttaa laidunkiertoa ja aiheuttaa porokuolemia, mikäli rataa ei aidata. Linjaus on pyritty sijoittamaan pääosin olemassa olevien pääväylien ja häiriökäytävien läheisyyteen, jotta tärkeitä poronhoitoalueita säilyisi.

Radan rakentamis- ja toimintavaiheessa voi aiheutua melu- ja värinähaittoja, mikä pelästyttää poroja ja vaikeuttaa porojen liikkumista. Radan rakentaminen voi myös lisätä liikennettä ja maa-ainesten ottoa muualla paliskuntien alueella, mikä voi lisätä muun muassa meluhäiriöitä, laidunaluevaurioita ja porokuolemia. Rakentamisaikaisia vaikutuksia on mahdollista hallita teknisillä ratkaisun yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Pääradan ohjeellisen vaihtoehtoisen linjauksen vaikutukset poronhoitoon arvioidaan tarkemmin yksityiskohtaisemmassa jatkosuunnittelussa (radan yleis- ja ratasuunnitelma) ja

siihen liittyvässä ympäristövaikutusten arviointimenetelyssä, mikäli Tunturiradasta tehdään hankepäätös ja sen jatkosuunnittelu alkaa. Sekä pääradan ohjeellista vaihtoehtoista linjausmerkintää että pääradan yhteystarve-merkintää koskee kaavamääräys siitä, että linjauksen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on turvattava poronhoidon alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset.

Valtatie 4:n parantaminen voi lisätä liikenteen määrää ja aiheuttaa porokuolemien lisääntymistä. Liikennemääriä voi tulevaisuudessa kasvattaa lisääntyvän matkailun lisäksi mahdolliset uudet kaivokset Sodan-kylän alueella. Sakatin kaivoshankkeen vaihemaakuntakaava on kuulutettu vireille 28.9.2020 ja Ikkarin kaivoshankkeen vaihemaakuntakaava 24.4.2023.

Koska poroja laidunnetaan maakuntakaava-alueella ympäri vuoden luonnonlaitumilla, myös porojen liikennekuolemien määrä saattaa kasvaa, mikäli uusia maantie- ja rautatieliikenneyhteyksiä toteutetaan. Aitaamalla maantiet ja rautatiet voidaan vähentää liikenteestä johtuvia porokuolemia. Vuonna 2022 koko Suomen poronhoitoalueella jäi auton alle vuodessa poroja 4065 kpl ja junan alle 262 kpl (Poromies-lehti 1/2023).

Matkailusta voi aiheutua negatiivisia vaikutuksia poronhoidolle muun muassa matkailijoiden liikkumisen, maankäytön ristiriitojen, meluhaittojen ja laidunalueen menetysten vuoksi. Lisäksi matkailun aiheuttama pelotevaikutus saattaa johtaa porojen siirtymiseen muualle, mikä voi johtaa ylilaidunnukseen tietyillä alueilla. Matkailu ja sen kehittäminen voi tarjota esimerkiksi ohjelmapalvelutoiminnan tai porotilamatkailun kautta osalle poronhoitajista uusia tulolähteitä ja oman elinkeinon kehittämismahdollisuuksia.

Moottorikelkkailu voi aiheuttaa haittoja porotaloudelle varsinkin vaadinten kantoaikaan kevättalvella. Kelkkailijamäärät kasvavat reittien virallistamisen ja ylläpidon paranemisen myötä. Matkailuelinkeinon liittyvä huskysafaritoiminta voi myös aiheuttaa haittaa poronhoidolle. Vetokoirat ja koiratarhoista lähtevä melu pelästyttää poroja siinä missä moottorikelkkailukin. Tietyillä alueilla ongelmia aiheutuu ulkopaikkakuntalaisten hirvenpyynnistä ja

erityisesti siihen liittyvästä lisääntyneestä hirvikoirien käytöstä.

Matkailun kasvu voi johtaa matkailualueiden laajenemiseen. Maakuntakaavan matkailupalveluiden alueiden yhdyskuntarakennetta pyritään tiivistämään ja eheyttämään, jolloin matkailupalveluiden alueita ei ole tarvinnut laajentaa. Kaavassa on kuitenkin osoitettu uusia matkailupalvelualueiden kohteita ja matkailukohteita, jotka voivat paikallisesti aiheuttaa poronhoidolle häiriötä. Maakuntakaava ohjaa kaavamääräyksillä yksityiskohtaisempaa suunnittelua estämään ja lieventämään matkailun haittoja. Matkailupalvelujen kohdemerkintä ohjaa yksityiskohtaisempaa suunnittelua tukeutumaan rakennettuun ympäristöön siten, että alueen luonnonympäristö- ja maisema-arvoja vaalitaan, ja että virkistykseen ja ulkoilun tarpeet turvataan. Saamelaisen kotiseutualueella on otettava huomioon saamelaisen kulttuuriperintö- ja ympäristöarvojen erityispiirteet.

Fingridin 400 kV voimajohto osoitetaan maakuntakaavassa yhteystarvemerkinällä, jolla ei osoiteta voimajohdon tarkkaa sijaintia. Voimajohto voidaan toteuttaa myös ilman maakuntakaavamerkintää. Mikäli voimajohto päätetään joskus toteuttaa, sillä voi olla negatiivisia vaikutuksia poronhoitoon. Vaikka voima-johtolinjoilla laitumet eivät ole kokonaan pois porojen käytöstä, niiden kasvillisuus voi muuttua, kun puusto poistetaan. Muutos näkyy myös metsän reuna-alueella. Muutos voi johtaa porojen laidunnuksen muutokseen. Voimajohdon rakentamisen tai kunnossapidon aikana aitoihin voidaan joutua tekemään aukkoja joko alueelle liikkumisen tai itse rakenteen vuoksi. Tällöin aidat saattavat menettää merkityksensä porojen liikkumisesta estävinä rakennelmina ja niihin tulee rakentaa veräjät. Veräjät lisäävät aina poronhoitajien työtä, sillä niiden kiinnipysymisestä etenkin paliskuntien rajalla täytyy huolehtia. Mikäli reitillä on teitä tai moottorikelkkajälkiä, porot voivat lähteä kulkemaan niitä pitkin väärin suuntiin. Vaikeiden alueiden (voimajohtoaukea, tie, jäljet) kautta kuljetettaessa työvoimaa tarvitaan enemmän. Ylimääräinen työ lisää kustannuksia ja vaikuttaa elinkeinon kannattavuuteen (Opas poronhoidon tarkasteluun maankäyttöhankeissa 2013). Mahdollinen voimajohtolinjan

yksityiskohtaisempi suunnittelu ja vaihtoehtojen valinta tapahtuu YVA-menettelyssä ja sähkömarkkinalain mukaisessa menettelyssä. Toteutuessaan voimajohto sijoittuisi todennäköisesti valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisesti pääasiassa olemassa olevan voimalinjan yhteyteen.

Voimajohdon yhteystarvemerkinään liittyy kaavamääräyksiä, joilla halutaan varmistua siitä, että yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa huomioidaan alueen luonto-, maisema- ja kulttuuriympäristöarvot sekä olemassa oleva asutus, turvataan poronhoidon alueidenkäyttölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset sekä saamelaiden kotiseutualueella saamelaiden oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Lisäksi yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa hankkeen vaikutusalue tulee määrittää yhteistyössä saamelaiden omien edustuselinten kanssa.

Rovajärven ampuma- ja harjoitusalueen laajentuminen Sodankylän eteläosassa on pinta-alaltaan noin 3900 ha sekä Kerttuvaaran ampuma- ja harjoitusalue Ivalossa noin 2000 ha. Kyljäjärven ampuma- ja harjoitusalueen laajentuminen on pinta-alaltaan noin 1900 ha. Vaikutuksia aiheutuu lähinnä paikallisesti laatumien kulumisesta, meluhäiriöistä, liikkumisrajoitusten aiheuttamasta töiden vaikeutumisesta sekä ajoittaisesta laidunkierron häiriintymisestä. Metlan työraportin (254/2013) mukaan harjoitus- ja ampuma-alueella tapahtuvat sotaharjoitukset aiheuttavat suuria kesätokkia, joissa vasojen teuraspainot ja vasaprozentit jäävät erilaisista häiriötekijöistä ja kiristyneestä ravintokilpailusta joutu- en alhaisemmaksi kuin muilla alueilla.

7.13. VAIKUTUKSET SAAMELAIS- KULTTUURIIN

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 osoitetaan alueidenkäyttömuotoja ja kehittämisperiaatteita, joilla on vaikutuksia saamelaiden kotiseutualueen ympäristöön. Näiden ympäristömuutosten kautta kaavalla voisi kokonaisuutena arvioiden olla merkittäviä vaikutuksia saamelaiskulttuuriin. Maakuntakaavan merkittävät vaikutukset saamelaiskulttuuriin muodostuvat vaikutuksista saamelaiden perinteisiin elinkeinoihin, erityisesti poronhoidon har-

joittamiseen, sekä vaikutuksista luonnonympäristöön, maisemaan ja ilmastoon. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa ei osoiteta saamelaiden kotiseutualueelle mm. kaivos- tai tuulivoima-alueita, joilla ennalta arvioiden voisi potentiaalisesti olla laajimmat vaikutukset perinteisiin elinkeinoihin.

Maankäytön vaikutuksia pyritty lieventämään kaavamerkinnöillä ja -määräyksillä. Saamelaiskulttuurin edistämiseksi on kaavamerkinnöissä ja määräyksissä kiinnitetty erityistä huomioita saamelaiden osallistumisoikeuden ja -mahdollisuuden varmistamiseen mahdollisten hankkeiden yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa ja suunnittelussa. Maakuntakaavaa varten on kehitetty uusia merkintöjä, joiden tarkoituksena on turvata saamelaiden perinteisiin elinkeinoihin liittyviä kohteita. Kaava-aineisto ja maakuntakaava prosessina on myös sinällään tuottanut tietoa saamelaiden kotiseutualueen ympäristöstä ja alustavasti muun maankäytön mahdollisista vaikutuksista saamelaiskulttuuriin, mitä voidaan hyödyntää suunniteltaessa mahdollisia jatkohankkeita.

Poronhoitoon kohdistuvat vaikutukset

Suurin osa Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueesta kuuluu erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettuun alueeseen ja poronhoidolla onkin suuri kulttuurinen ja elinkeinollinen merkitys alueella. Poronhoito kuuluu saamelaisiin perinteisiin elinkeinoihin, joiden harjoittamisen oikeus on saamelaisille turvattu perustuslain (73/1999) 17 §:n 3 momentin samoin kuin YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artiklan nojalla. Maakuntakaavan vaikutukset poronhoitoon on nostettu selostuksessa omaksi kappaleekseen, johon sisältyy myös paliskunnittaiset vaikutustenselvitykset. Saamelaispaliskuntia ovat Hammastunturin, Ivalon, Kaldoaivin, Lapin, Muddusjärven, Muotkatunturin, Näätämon, Paatsjoen, Paistunturin, Sallivaaran ja Vätsärin paliskunnat. Maakuntakaavaselostuksen erilliseksi liitteeksi on laadittu paliskuntakuvaukset, joissa tuodaan esille paliskunnan perustiedot, paliskunnan alueen luonnon olosuhteet, paliskunnan poronhoitotapa ja paliskunnan alueelle maakuntakaavassa osoitetut kaavamerkinnot. Sekä paliskuntaku-

vauksissa että paliskunnittaisissa vaikutustenarvioinneissa on tuotu ilmi paliskunnan kuuluminen saamelaispaliskuntiin ja sen kulttuurinen merkitys.

Saamelaiskulttuurin turvaaminen ja edistäminen

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 on pyritty turvaamaan saamelaiskulttuuria ja saamelaisten oikeuksia useilla kaavamerkintöjen ja -määräysten tasolla. Maakuntakaavaan yleiset suunnittelumääräykset muistuttavat saamelaisten perustuslain mukaisesta oikeudesta ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan koko maakuntakaava-alueella. Yleisissä suunnittelumääräyksissä annetaan myös määräykset, joilla huolehditaan saamelaiskulttuurin ja elinkeinojen sekä poronhoidon kannalta merkittävien alueiden säilymisestä ja poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytysten turvaamisesta.

Maakuntakaavassa osoitetaan saamelaisten kotiseutualue ja kolttalue ja erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettun alueen raja. Kahteen ensimmäiseen merkintään on liitetty saamelaisten oikeuksista muistuttavat ja saamelaiskulttuurin säilymistä edistävät määräykset. Kehittämisperiaate-, aluevaraus- ja osa-aluemerkinnöissä (LK, mv, mk-1, sa, ka, ats, Ms-1, MU-3, RM, rm, EO, Se, Sa-SRV, Sa-SR, Sa-SR1, Sa-maV, Sa-ma ja z/yt) on kaavamääräyksiä saamelaisten kulttuuriperintö- ja ympäristöarvojen erityispiirteiden huomioimisesta sekä saamelaisten oman kielen ja kulttuurin harjoittamisen mahdollisuuden turvaamisesta saamelaisten kotiseutualueella.

Kulttuuriympäristön ja/tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeiden alueiden, muinaismuistojen, rakennussuojelukohteiden ja kulttuurihistoriallisesti merkittävien teiden ja reittien osoittamisella tuetaan näiden alueiden ja arvojen säilymistä sekä niiden huomioimista yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Maakuntakaavassa on uusina merkintöinä osoitettu saamelaiskulttuurille tärkeitä rakennussuojelukohteita (Sa-SR, Sa-SRV ja Sa-SR1), sekä kulttuuriympäristön ja/tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeitä alueita tai kohteita (Sa-maV ja Sa-ma). Sa-SR-, Sa-SRV- ja Sa-SR1-merkintöihin on liitetty kaavamääräys, jonka mukaan suunnittelussa

on turvattava kohteen/alueen kulttuurihistorialliset arvot. Uudis- ja lisärakentaminen tulee sijoittamaan, mittakaavaltaan ja rakennustavaltaan arvokkaaseen rakennuskantaan ja rakennettuun kulttuuriympäristöön. Sa-maV- ja Sa-ma-merkintöihin on puolestaan liitetty määräys, jonka mukaan alueen suunnittelussa on otettava huomioon kulttuuriympäristön ja maiseman ominaispiirteiden vaaliminen ja turvattava maisema- ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilyminen. Utsjoen ja Inarin kuntien alueelle osoitetun luontaistalous- ja poronhoitovaltaisen alueeseen (Ms-1) on liitetty kaavamääräys, jonka mukaan alueen suunnittelussa ja rakentamisessa tulee ottaa huomioon saamelainen rakennusperinne sekä turvattava tiivis ja luonteva yhteys luonnonympäristöön. Määräyksellä edistetään saamelaisen rakennusperinteen sekä maiseman ja luontoyhteyden säilymistä.

Voimajohdon yhteystarvemerkinään (z/yt) on liitetty kaavamääräyksiä, joilla ohjataan yksityiskohtaisempasuunnittelua turvaamaan saamelaisten kotiseutualueella saamelaisten oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Lisäksi korostetaan saamelaisten osallistumismahdollisuutta yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa siten, että hankkeen vaikutusalue tulee määrittää yhteistyössä saamelaisten omien edustuselinten kanssa.

Useat maakuntakaavan merkinnät, kuten luonnonsuojelu- ja erämaa-alueet (SL ja Se) ja arvokkaat harjualueet tai muut geologiset muodostumat, suojaavat välillisesti saamelaista kulttuuriympäristöä ja turvaavat luonnon monimuotoisuutta. Maakuntakaavassa on osoitettu uusina merkintöinä arvokkaita vesistöjä (av), joilla osoitetaan valtakunnallisesti uhanalaisen eliölajiston, luonnon monimuotoisuuden ylläpidon ja kalastuksen kannalta erityisen arvokkaita virtavesistöjä. Arvokkaat vesistöalueet sijaitsevat saamelaisten kotiseutualueella. Merkintään liittyvän määräyksen mukaan vesistöalueen ympäristön suunnittelussa ja käytössä vesistöjen tilaan vaikuttavissa toimenpiteissä on huolehdittava, ettei vesistön erityisiä luonnon- ja kalastusarvoja heikennetä. Merkintä turvaa arvokkaita vesistöjä, jotka ovat keskeisiä saamelaiskulttuuriin liittyvien elinkeinojen ja maiseman kannalta.

Merkinnällä ”Maaseudun kehittämisen kohdealueiden, joilla korostuu saamelaiskulttuuri (mk-1)” osoitetaan saamelaiskulttuuriin tukeutuvia maaseutuvyöhykkeitä, joihin kohdistuu alueidenkäytöllisiä kehittämistarpeita ja niiden yhteensovittamista. Merkintäkohtaisen määräyksen mukaan alueella tulee säilyttää ja kehittää monipuolisesti saamelaisten perinteisiä elinkeinoja, kylä- ja maaseutumatkailua, palveluja, asutusta ja kulttuuriympäristöä. Merkintä ohjaa alueen käyttöä säilyttämään ja kehittämään saamelaiskulttuurille ja muulle paikalliselle perinteelle ominaisen maankäyttöä ja rakentamista. Kehittämisperiaatemerkinnot eivät kuitenkaan muuta alueen päämaankäyttöluokkaa.

Valtatie 4 ja kantatie 92 on osoitettu merkittävästi parannettaviksi teiksi, jotka osaltaan parantavat saamelaisten kotiseutualueen saavutettavuutta ja liikenneturvallisuutta. Myös seututiet 955 sekä 970 Karigas-niemeltä Utsjoelle ja Nuorgamiin on osoitettu merkittävästi parannettaviksi teiksi, mikä parantaa saamelaisten kotiseutualueen sisäisiä yhteyksiä.

Kumulatiivisista vaikutuksista

Arvioitaessa kaavan vaikutuksia saamelaiskulttuuriin, olisi optimaalista tarkastella myös kumulatiivisia vaikutuksia. Tämä edellyttäisi aiemman maankäytön kokonaisvaikutusten arvioimista yhdessä nykyisten ja tulevien vaikutusten kanssa, asiayhteyteensä liitettynä. Tämä edellyttäisi perusteellista tietoa menneen ja nykyisen maankäytön kokonaisvaikutuksista. Tällaista tietoa ei ole ollut saatavilla Pohjois-Lapin maakuntakaavaa 2040 ja sen vaikutusten arviointia varten.

Tiedonpuutteen takia tässä selostuksessa on nostettu esiin esimerkinomaisesti maakuntakaava-alueella saamelaisten kotiseutualueella tehtyjen aiempien maankäyttöön liittyvien toimintojen vaikutuksia. Tällaisiksi on kirjallisuuden perusteella ja maakuntakaavan vuorovaikutuksen pohjalta tunnistettu mm. kullankaivuu, metsätalous, matkailun kehittyminen, metsästyksen sekä Tenojoen kalastusrajotukset.

Nykyisten vaikutusten osalta huomionarvoisia ovat ilmiöt, kuten ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen ja viimeisimpänä turvallisuusympäristön muutokset. Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa horjuttaa Euroopan vakautta ja huoltovarmuuden sekä ruokaturvan merkitys korostuu. Myös Suomen NATO-jäsenyydellä tulee olemaan vaikutuksia myös pohjoisimman Suomen maankäytön osalta. Näiden ilmiöiden suorista ja epäsuorista kokonais- ja yhteisvaikutuksista on tällä hetkellä niukasti tietoa saatavilla.

Edelliset esimerkit kuvaavat osaltaan maakuntakaavaa edeltäneen maankäytön ja tämänhetkisten ilmiöiden vaikutuksia saamelaiskulttuuriin. Maakuntakaavoituksen kumulatiivisten vaikutusten osalta olennaista on myös todeta muutokset aluevarauksissa suhteessa voimassa olevaan maakuntakaavaan.

Saamelaisten kotiseutualuetta koskien merkittävimmät muutokset 28.1.2008 lainvoiman saaneeseen Pohjois-Lapin maakuntakaavaan verrattuna ovat auto- ja kylmättestausalueiden laajennukset ja lisäykset, metsätalous- ja poronhoitovaltaisten alueiden, joilla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta (MU-1) muuttuminen metsätalous-, matkailu- ja poronhoitovaltaiseksi alueiksi, joilla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta (MU-3) ja näiden laajennukset ja lisäykset, maa-ainestenottokohteiden (EO) osoittaminen, uusien suojelualueiden osoittaminen (SL), poronhoidon kannalta erityisen tärkeät alue/kohde/aita-merkinnät (ph), arvokas vesistö -merkinnät (av) sekä saamelaiskulttuuriin kohdenneet suojelu-, kulttuuriympäristö- ja maisemamerkinnot (Sa-SRV/Sa-SR/Sa-SR1 ja Sa-maV/Sa-ma). Pohjois-Lapin maakuntakaavassa osoitetaan valtioneuvoston 18.11.2021 päätöksen mukaiset valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA), jotka saamelaisten kotiseutualueella koskevat laajoja alueita. Myös voimajohdon yhteystarve on uusi merkintä verrattuna voimassa olevaan maakuntakaavaan. Merkintöjen lisäksi Pohjois-Lapin maakuntakaavaan 2040 on lisätty määräyksiä, jotka turvaavat saamelaiskulttuurin ylläpitoa ja kehittämistä. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 ei osoiteta enää todennäköistä mineraalivarantoaluetta saame-

laisten kotiseutualueelle. Voimassa olevan maakuntakaavan merkintä seututiestä Virtaniemestä Paatsjoen kautta Norjaan sekä merkintä yhdystiestä Kuttura-Repojoki poistuvat kokonaan. Myös ulkoilun yhteystarvemerkinä Utsjoen ja Karigasniemen välillä sekä moottorikelkkareitin yhteystarvemerkinä

Paatsjoella poistuvat. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 on pyritty korostamaan poronhoidon ja saamelaiskulttuurin vaikutusten arviointia ja saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

8. MAAKUNTAKAAVAN SUHDE NATURA 2000 -ALUEISIIN

Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 ehdotusvaiheessa on laadittu arviointi maakuntakaavan ratkaisujen vaikutuksesta Natura 2000 -alueisiin. Maakuntakaavaratkaisuiden osalta on laadittu luonnonsuojelulain 35:n mukainen Natura-arviointi pääradan ohjeelliselle vaihtoehdoiselle linjaukselle sekä Peurasuvanto-Kuivasalmi uudelle tieyhteydelle. Pääradan ohjeellinen/vaihtoehoton -linjausmerkintää ja Peurasuvanto-Kuivasalmen uutta yhdystietä koskevat Natura-arvioinnit lähetettiin lausunnoille Lapin ELY-keskukselle ja Metsähallitukselle 22.1.2020. Lausunnot saatiin Metsähallitukselta 28.2.2020 ja ELY-keskukselta 4.6.2020. Saatujen lausuntojen perusteella Peurasuvanto-Kuivasalmi uusi tieyhteys poistettiin maakuntakaavasta, mutta pääradan ohjeellinen/vaihtoehoton merkintä voidaan säilyttää maakuntakaavassa.

Pohjois-Lapin maakuntakaavassa 2040 osoitetusta erityisalueen (ajotestirata) laajennuksen osalta ei laaditun Natura-arvioinnin tarveharkinnan perusteella aiheudu Ivalojokisuiston Natura-alueen suojeluperusteina mainittuihin luontotyyppeihin tai lajeihin kohdistuvia todennäköisiä heikentäviä vaikutuksia. Test World Oy:n Mellanaavan asemakaa-

vasta on laadittu luonnonsuojelulain 35 §:n mukainen Natura-arviointi. Lapin Ely-keskus totesi Natura-lausunnoissaan asemakaaavan yhteydessä laadittujen luontoselvitysten ja Natura-arvioinnin osoittavan, että hankkeella ei ole todennäköisesti merkittävästi heikentäviä vaikutuksia Ivalojokisuiston Natura 2000 -alueen suojeluperusteisiin tai eheyteen.

Ampuma- ja harjoitusalueen laajennusalueen vaikutukset Vitsavaaranaapa–Kiekeröselän Natura-alueeseen on arvioitu perustuen Kyljärven käyttösuunnitelmaan (28.3.2014). Lapin ELY-keskus on Natura-lausunnoissa (28.10.2015) katsonut, että toiminnasta ei aiheudu merkittävästi heikentäviä vaikutuksia Natura-alueen suojeluperusteisiin, kun itse toiminta sekä toimintojen sijoittuminen ja toimintajat ovat käyttösuunnitelman mukaisia.

Liitemateriaalina on Natura 2000 -alueittain tarkasteltu kaavamerkintöjen suhdetta kuhunkin alueeseen.

9. LAATIMISPROSESSI JA OSALLISTUMISMENETTELY

Lapin liiton hallitus päätti 24.4.2017 kuuluttaa Pohjois-Lapin maakuntakaavan vireille ja asettaa osallistumis- ja arviointisuunnitelman nähtäväksi. Maakuntakaavan ohjausryhmä on kokoontunut neljätoista kertaa: 24.3.2017, 7.9.2017, 23.2.2018, 22.8.2018, 25.10.2018, 9.4.2019, 17.9.2019, 27.5.2020, 16.12.2020, 8.11.2022, 21.2.2023, 17.4.2023 3.10.2023 ja 20.2.2024.

Valmisteluvaihe

Maakuntakaavan tavoitteita on käsitelty kuntien tapaamisissa, 35 sidosryhmäneuvotteluissa sekä ohjausryhmän kokouksissa. Lapin liiton hallitus käsiteli maakuntakaavan tavoitteet 16.4.2018.

Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 osallistumis- ja arviointisuunnitelma toimitettiin ympäristöministeriölle kansainvälistä menettelyä varten. Ympäristöministeriö lähetti 4.7.2017 ilmoituksen Norjan valtiolle. Norjan valtion ympäristöviranomaisen vastasi 16.8.2017 Tenon kunnan olevan halukas osallistumaan Pohjois-Lapin maakuntakaavaprosessiin.

Kaavasta käytiin suunnittelupalavereita kaava-alueen paliskuntien kanssa touko-kesäkuussa ja elokuussa 2018. Pohjois-Lapin maakuntakaavan seminaari järjestettiin Saariselällä 27.9–28.9.2018, jolloin esiteltiin alustavia luonnoksia laadituista taustaselvityksistä sekä alustavaa maakuntakaavakarttaa ja selostusta. Samassa yhteydessä järjestettiin 29.9.2018 MRL:n mukainen I viranomaisneuvottelu. Poronhoitolain 53 §:n mukainen neuvottelu järjestettiin 4.9.2018. Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukainen neuvottelu järjestettiin 16.10.2018. Kolttien kyläkokouksen ja kolttaneuvoston kanssa neuvoteltiin 17.10.2018 (kolttalaki 56 §).

Lapin liiton hallitus hyväksyi 12.11.2018 valmisteluaineiston asetettavaksi nähtäville. Valmisteluaineisto vaihtoehtoinen oli nähtävänä 28.1–28.2.2019. Yleisötilaisuudet pidettiin kaikissa maakuntakaava-alueen kunnissa 12–14.2.2019.

Valmisteluvaiheessa lähetettiin 55 lausuntopyyntöä, joista palautteena saatiin kunnilta ja viranomaisilta 31 lausuntoa. Mielenpitoita yhteisöt jättivät 45 ja yksityiset 75 kpl, joissa osassa oli useita allekirjoittajia (yhdessä 111 kpl). Yksi mielipiteistä oli myös adressit.com-sivustolla, jossa allekirjoittajia oli 320 kpl kappaletta. Lapin liiton hallitus hyväksyi 29.4.2019 vastineet Pohjois-Lapin maakuntakaava 2040 valmisteluaineistosta annettuihin lausuntoihin ja mielipiteisiin.

Vastineiden perusteella käytiin neuvotteluita kesällä ja syksyllä 2019. Kaavaneuvottelut käytiin paliskuntien kanssa 12.9. sekä Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen kanssa 15.9.2019. Valmisteltiin maakuntakaavaehdotus viranomaislausuntoja varten.

Ehdotusvaihe

Valmisteluvaiheessa saadun palautteen ja hyväksytyjen vastineiden pohjalta maakuntakaavaan tehtiin seuraavat keskeisimmät muutokset:

- Kuuden tuulivoimaloiden alueiden poistaminen
- Matkailun vetovoima-alueen, matkailun ja virkistykseen kehittämisen kohdealueen rajausmuutoksia
- Mk-1-vyöhykkeen lisäys
- Pääradan ohjeellisten/vaihtoehtoisten linjausten valinta
- Uusien matkailukohteiden ja matkailupalveluiden kohteiden lisäys
- Pahtavaaran ja Kevitsan kaivosalueiden rajausmuutokset
- EK-1-merkinnän lisäys
- MaS- ja ur/k-merkintöjen lisäyksiä
- Sa-SR/Sa-SR1- ja Sa-ma/Sa-maV-merkintöjen tarkistaminen
- Arvokas vesistö -merkinnän lisäys
- Kylmättestauksen kehittämisyöhykkeen (el) lisäys
- Ajoneuvotestauksen kehittämiskäytävän (el-1) lisäys
- Rajanylityspaikkojen tarkistaminen
- Laidunkierto- ja työaitojen sekä erotusaitojen ja esteaitojen tarkistuksia ja lisätty poronhoidon kannalta erityisen tärkeitä alueita/kohteita/aitoja
- Fingridin 400 kV ohjeellinen/vaihtoehtoinen voimajohtolinjaus muutettu yhteystarvemerkinnäksi ja merkintään lisätty kaavamääräys
- MU-1-alueiden tarkistuksia
- MU-2-alueen tarkistuksia ja lisäys Tankavaaraan
- Matkailupalveluiden alueiden ja matkailukohteiden tarkistuksia
- Kotsamon räjäytysalue ja sen suoja-vyöhykkeen lisäys
- Yksityisen luonnonsuojelualueen Eko-Onnela lisäys
- Muinaisjäännöskohteiden lisäys
- Kulttuuriympäristön ja/tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeiden alueiden (ma) rajausmuutokset

- Yhdystien sijainnin tarkistus Lokan kylän itäpuolella
- Moottorikelkkailureittien osoittaminen yhteystarvemerkinnällä Unarijärvellä, Sakatin kaivosalueella ja Porttipahdalla
- Kaavamääräysten tarkistaminen
- Kaavaselostuksen ja liitteiden täydennys
- Kaavaselostuksen vaikutustenarviointien täydennys
- Taustaselvitysten täydentäminen ja Natura-arvioinnin laatiminen

Lapin liiton hallitus käsitteli Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 kaavaehdotusta 4.11.2019, jossa se päätti hyväksyä Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 maakuntakaavaehdotuksen lähetettäväksi maankäyttö- ja rakennusasetuksen 13 §:n mukaisesti viranomaislausunnoille heti saamenkielille käännettävän aineiston valmistuttua alkuvuodesta 2020.

Norjan kielelle käännettävä aineisto toimitettiin ympäristöministeriölle maankäyttö- ja rakennuslain 206 b §:ssä säädetyn menettelyn mukaisesti kaavan toteuttamisen ympäristövaikutusten toteamiseksi toiselle valtiolle. Ympäristöministeriö toimitti 18.3.2020 Norjan valtiolle tiivistelmän Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 ehdotuksesta. Ympäristöministeriö välitti Norjan antamat kommentit ehdotuksesta Lapin liitolle 22.5.2020.

Pohjois-Lapin maakuntakaavaehdotus oli viranomaislausunnoilla 28.1.–28.2.2020. Ehdotusvaiheessa lähetettiin 54 lausuntopyyntöä, joista palautteena saatiin kunnilta ja viranomaisilta 30 lausuntoa. MRL:n mukainen toinen viranomaisneuvottelu järjestettiin 22.4.2020. Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukainen neuvottelu järjestettiin 14.5.2020. Kolttien kyläkokouksen ja kolttaneuvoston kanssa neuvoteltiin 15.5.2020 (kolttalaki 56 §).

Viranomaisten lausuntojen ja palautteen perusteella maakuntakaavamerkintöihin tehtiin muutoksia:

- Kerttuvaaran ampuma- ja harjoitusalue (Inari)
- Kelukoskenmaa työpaikka-alue (Sodankylä)

- Sodankylän lähiharjoitusalueen melualue (55 dB(Aeq)) merkinnällä me 1 sekä Kyläjärven ampuma- ja harjoitusalueen melualue.
- Kenesjärven luonnonsuojelualue (Utsjoki)
- Aksujärven soidensuojelualue (Inari)
- Ruijanpolku
- Lauttiselän erotusaita (Oraniemen paliskunta)
- Rajajoosepin raja-asema ja rajanylityspaikka
- erl-rajavyöhyke
- Karigasjoen sora- ja hiekka-alue
- Koltta-alueen raja Keväjärven kohdalla
- Mellanaavan E-alueen rajaus
- Arvokas vesistö -merkinnät
- Merkittävästi parannetut tieyhteydet
- Moottorikelkkailureitti
- Nuttion tuulivoimala-alue
- Maa-aineisten ottoalueet
- Sakatin kaivosalue ja maanalainen kaivosalue sekä siihen liittyvät ohjeelliset yhdystiemerkinnät
- Uusi yhdystie -merkintä väleillä Peurasuvanto–Kuivasalmi ja Lokka–Mäntypää.
- Lisätään MRL 33 §:n mukainen ehdollinen rakentamisrajoitus koskemaan maakuntakaavan EA-merkintää.
- Lisätään SR- ja Sa-SR-merkintöihin V-tunniste valtakunnallisesti merkittäviin alueisiin ja kohteisiin.
- Muutetaan kaivostoiminnan kehittämisvyöhykkeen merkinnän selitykseksi ”mineraalipotentialinen vyöhyke”.
- EK-1-merkinnät muutettiin erityisominaisuutta kuvaaviksi osa-aluemerkinnöiksi (ek-1) päämaankäyttöluokan päälle
- Kaavamääräyksiä täydennettiin ja korjattiin
- Kaavaselostuksen vaikutustenarviointeja täydennettiin
- Kaavaselostukseen ja aluekuvauksiin tehtiin tekstitäydennyksiä ja korjauksia

Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 ehdotusaineisto oli julkisesti nähtävillä 12.10. – 15.11.2020. Ehdotuksesta annettiin 29 muistutusta. Kaavaneuvottelu ehdotusvaiheen vastineista käytiin ympäristöministeriön kanssa 11.12.2020.

Ehdotusvaiheen julkisessa kuulemisessa saadun palautteen pohjalta maakuntakaavaan tehtiin seuraavia korjauksia:

Maakuntakaavakartan muutokset:

- Lisätty Pyrynmaan ja Einarinmaan luonnonsuojelualue (SL 4343)
- Lisätty Inari- ja Kietsimäjoet arvokas vesistö -merkinnällä (av 6584)
- Tarkistettu Ivalon lentokentän aluerajausta (LL 1625)
- Lisätty ekologinen yhteystarve Vätsärin erämaa-alueelta kohti Øvre Pasvikin kansallispuistoa sekä UKK-puiston ja Vintilänkairan luonnonsuojelualueen välille
- Poistettu Laanilan tutkimusmetsää koskeva osa-aluemerkintä (mt 5113)
- Tarkistettu merkittävän II maailmansodan aikaisen sotahistoriallisen alueen Schutzstellung (maS 4849) rajausta
- Supistettu kylmättestauksen kehittämisyöhykkeen (el 1681) rajausta

Lisäksi kaavakartalta on poistettu Jäkälä-Äytsin kultakämpä SR-1-merkintä (SR-1 3074)

Muihin kaava-asiakirjoihin tehdyt muutokset:

- Kaavamääräyksiä on täydennetty ja korjattu
- Kaavaslostuksen vaikutustenarviointeja on täydennetty
- Kaavaslostuksessa on tehty tekstitäydennyksiä ja korjauksia saadun palautteen perusteella

Ehdotusvaiheen jälkeen jäljelle jääneitä merkittäviä ristiriitaisia asioita, joissa kaavaa ei ole muutettu lausuntojen tai muistutusten mukaisesti ovat:

- Saamelais- ja poronhoitotahojen osalta:
 - pääradan ohjeellinen, vaihtoehtoinen linjaus
 - ohjeellinen yhdystie
 - Mellanaavan kylmättestausalue

- 400 kV voimajohdon yhteystarvemerkintä
- mv-vyöhykkeiden laajuus ja sijainti
- kaivostoiminta

Lapin liiton valtuuston 17.5.2021 päätöksen jälkeen tarkistettu maakuntakaavaehdotus

Kaavaehdotuksessa esitetään Lappi-sopimuksen mukaisen Lapin tulevaisuuskuva 2040 perusteella keskeiset liikenteen kehittämiskäytävät, erityisesti ”Tunturirata” –ratayhteysselvityksen perusteella ohjeellinen päärata Pelkosenniemen rajalta Sodankylään ja Sodankylästä länteen yhteystarpeena. GTK:n lisäselvityksen perusteella osoitetuilla mineraalipotentialisilla vyöhykkeillä informoidaan alueen mineraalipotentialista. Valtioneuvoston päätöksen (Vnp 18.11.2021) mukaiset valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet on lisätty maakuntakaavaan.

Koko kaava-aluetta koskevia suunnittelumääräyksiä on tarkennettu nykyisten valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisiksi sekä yhteensovitettu Rovaniemen ja Itä-Lapin maakuntakaavaa vastaaviksi. Matkailun vetovoima-alueen suunnittelumääräystä on tarkennettu neuvottelupalautteen perusteella.

Koillisväylän datakaapeli, Kaarellän potentiaalinen kaivosalue ja turvetuotantoalueet on poistettu maakuntakaavasta.

Maakuntakaavaan on lisätty yksityisiä luonnonsuojelualueita sekä valtioneuvoston päätöksen 2.2.23 valtion metsiin liittyvät tasesiirron mukaiset luonnonsuojelualueet n. 19 000 ha. Lapin tuulivoimaselvityksen perusteella osoitetaan potentiaalisina tuulivoima-alueina Kurittuaapa ja Kotalehto.

Viranomaisten lausuntojen (12.5.-30.6.2023) ja palautteen perusteella maakuntakaavamerkintöihin tehtiin muutoksia:

- yhdystie, ohjeellinen Nellim-Muotkavaara ja moottorikelkkailun yhteystarve välillä Saariselkä-Raja-Jooseppi-Nellim poistetaan maakuntakaavaehdotuksesta
- tuulivoimaloiden alueista Kurittuaapa (tv 2356) poistetaan maakuntakaavaehdotuksesta

(Natura vaikutukset) sekä Joukahaiselkä-Tuore Kulvakkoselkä (tv 2320) supistetaan aluetta laajennuksen osalta (vaikutukset Kyläjärven ampuma- ja harjoitusalueeseen)

- metsätalous-, matkailu- ja poronhoitovaltainen alue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja (MY-1) -merkinnät muutettiin luonnonsuojelualueiksi (SL)
- lisätään Sodankylän ampumaradan melualueet (me4 ja me5)
- poistettiin sellaiset maa-ainesten ottoalueet (EO), joilla ei ollut voimassa olevaa maa-ainesten ottolupaa
- kaivosalueeseen (EK) lisättiin suunnittelumääräys: ”Kaivosalueen suunnittelussa, toteuttamisessa ja toteuttamisen ajoituksessa on turvattava poronhoidon alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset.”
- pääradan yhteystarve -merkinnän linjausta yleispiirteistetään
- vaikutusten arviointia on täydennetty

10. YHTEYSTIEDOT

Lapin liiton virastossa suunnittelijoina ja yhteyshenkilöinä toimivat suunnittelujohtaja Paula Qvick, kaavoituspäällikkö Juha Piisilä, ympäristöasiantun-

Maakuntakaavaehdotus oli julkisesti nähtävillä 7.12.2023-16.1.2024. Maakuntakaavaehdotuksesta saatiin 25 muistutusta. Viranomaisilta 4, yhteisöiltä ja yrityksiltä 14 ja yksityisiltä 7. Keskeinen palaute koski seuraavia asioita:

- kylmätestauksen kehittämisvyöhyke Inarissa
- matkailun vetovoima-alue, matkailun ja virkistyksen kehittämisen kohdealue
- moottorikelkkailureitin välillä sijainti Inari-Kaamanen
- moottorikelkkailun yhteystarve välillä Saariselkä-Raja-Jooseppi-Nellim
- tuulivoimala-alueet
- MU-3 -alueet
- vaikutusten arviointi

Lapin liiton hallitus hyväksyi 11.3.2024 vastineet Pohjois-Lapin maakuntakaavaehdotuksesta 2040 saatuihin muistutuksiin.

tija Tiina Elo, sekä aluesuunnittelijat Minttu Peuraniemi ja Kaisa Kinnunen. Lisätietoja kaavasta internetissä, osoitteessa <https://www.lapinliitto.fi/alue-suunnittelu/>

Lapin liitto
Regional Council of Lapland

Hallituskatu 20 B, PL 8056
96101 Rovaniemi

info@lapinliitto.fi
etunimi.sukunimi@lapinliitto.fi